

Slobodno vrijeme djece u Monoštoru sredinom XX. stoljeća

Sonja Periškić*

Sažetak

Autorica u radu razmatra slobodno vrijeme djece u bačkih Hrvata Šokaca u Monoštoru u razdoblju od tridesetih do šezdesetih godina XX. stoljeća, na temelju istraživanja koja je provela u travnju 2015. godine. Autorica opisuje mnoštvo dječjih igara – za djevojčice, za dječake te zajedničkih igara, na otvorenom i u zatvorenom prostoru. Nadalje, prikazuje dječje igračke te brojalice, pjesme i pripovijetke.

Cljučne riječi: dijete, slobodno vrijeme, igra, igračka, Monoštor.

Uvod

Ovaj se rad bavi sadržajima kojima djeca ispunjavaju svoje slobodno vrijeme. Tema vezana uz djetinjstvo zaintrigirala me je iz više razloga.¹ Potaknuta sjećanjima iz svoga djetinjstva i uspoređivanjem istih s djetinjstvom današnje djece, cilj mi je bio prikupiti podatke o postojećim društvenim igrama u svojem rodnom mjestu koje zahtijevaju otvoren prostor, fizičku, no i psihičku, aktivnost djece te imaju ulo-

---

* magistra etnologije i kulturne antropologije i magistra pedagogije

¹ Temelji se na mojem diplomskom radu s naslovom *Djetinjstvo, slobodno vrijeme i odrastanje u Bačkoj Monoštoru sredinom 20. stoljeća*. Pri odabiru teme bilo mi je važno da predmet mojega istraživanja budu Hrvati Šokci koji žive na području Bačke (Autonomna Pokrajina Vojvodina, Republika Srbija) i da odaberem temu kojom bih mogla povezati obje svoje studentske grupe. Na izbor ove teme potaknulo me je slučajno, usputno promatranje današnje djece, a posebice vlastito iznenađenje ovoga proljeća kada sam (konačno!) vidjela djecu na ulici kako igraju igru *Erberečke*. Bile su to djevojčice od desetak godina. To je igra koju sam ja igrala kao dijete, a istraživanje je pokazalo da su je i moji kazivači igrali. Taj događaj mi je pokrenuo lavinu sjećanja iz djetinjstva koja sam uspoređivala s djetinjstvom današnje djece. Shvatila sam (ponovno!) da se svijet brzo mijenja i da je deset godina dug period no prolazi velikom brzinom. Ja sam, kao i moji kazivači, slobodno vrijeme najčešće provodila vani, bilo ljeti, bilo zimi, dok je zadnjih godina sve manje djece na ulici i u prirodi. Koji je tomu razlog? Tehnologija, društvo, opasnosti koje svakodnevno vrebaju? Razloga je puno i tema je vrlo diskutabilna te ću se vratiti na temu rada. Predmet istraživanja za potrebe moga diplomskoga rada bilo je cjelokupno djetinjstvo: život u obitelji, odgoj, obrazovanje, slobodno vrijeme djece te odrastanje. Zbog ograničene duljine ovoga rada suzila sam temu na slobodno vrijeme djece.

gu odgoja i socijalizacije. Također, cilj mi je bio i prikupiti podatke o igračkama koje su djeca imala, koje su sama izrađivala, pokazati kako se kreativnost može razviti „ni iz čega“ – ako djeca imaju mnoštvo skupih i multifunkcionalnih igračaka, nemaju potrebu samostalno stvarati igračke – razvijati maštu i kreativnost. Danas im je sve dano. Dakle, osim prikupljanja podataka o igrama i igračkama, cilj ovog rada je i ukazati na današnju potrebu ranog odgoja i socijalizacije djece kroz slobodnu igru. Terensko istraživanje je provedeno u travnju 2015. godine metodom otvorenog intervjua u bačkim Hrvatima Šokaca Monoštoru. Razgovarala sam s devetnaest kazivača koji su od svog rođenja do dana današnjeg nastanjeni u Monoštoru, u kojem su proživjeli svoje djetinjstvo i odrastanje. Spol kazivača u istraživanju bio je važan zbog uočavanja razlika u promišljanju o djetinjstvu, odgoju i provođenju slobodnog vremena. Od devetnaest kazivača, četvero su muškarci. Najstarija kazivačica rođena je 1930. godine, a najmlađa 1957. godine, no ona je govorila o djetinjstvu svoje mame i bake. Prema svjedočanstvima kazivača, prikupljeni podaci odnose se na sredinu XX. stoljeća, pa i nešto ranije razdoblje, od tridesetih godina do šezdesetih godina.

U hrvatskoj etnologiji je tema slobodnog vremena djece, i djetinjstva općenito slabo zastupljena, posebice istraživanje tradicijske kulture djece. Istraživanjem suvremene kulture djece bavi se etnologinja Jelena Marković². Marta Fiolić se u uvodu svojega rada *Dječja kultura u Bunjevaca – primjeri iz južne Mađarske* osvrće na radove koji se dotiču dječjeg svijeta u hrvatskoj etnologiji, te naglašava da su uglavnom preglednog karaktera:

„... poput članaka u zbornicima *Etnografija, svagdan i blagdan hrvatskoga puka* (Čapo Žmegač 1998; Vitez 1998) i *Hrvatska tradicijska kultura na razmeđu svjetova i epoha* (Biškupić Bašić 2001; Vitez 2001). Nešto veća pažnja posvećena je djeci u članku Lee Vene (2008) o djetinjstvu i odrastanju u Podgorju, no taj se rad temelji na poslovima koje su djeca obavljala, a manje se osvrće na dječju zabavu i igre. Mnogo detaljnije djetinjstvom i brojnim njegovim aspektima bavi se Vedrana Vrkaš-Spajić u knjizi *Tučepi: Odrastanje u tradicijskoj kulturi Hrvata* (1996). Ona je obuhvatila dječje poslove, igre i igračke, priče i pjesme, itd. Nažalost, nema mnogo radova o ovoj temi no, još je jedan rad vrijedan spomena, a to je *Dječji svijet* Dubravke Matoković (2004) koja je za istoimenu izložbu u Požegi detaljnije istražila dječji svijet tradicijske kulture sela Požeške kotline. Za ovu temu nezaobilazan je lokalitet Hrvatsko zagorje zahvaljujući drvenim dječjim igračkama, čije se umijeće izrade razvilo tijekom XIX. stoljeća i koje se danas nalazi čak na UNESCO-voj Reprezentativnoj listi nematerijalne kulturne baštine čovječanstva (Biškupić Bašić 2011, 25), i možda ga upravo mjesto na tom popisu čini prepoznatljivim, a time i zanimljivijim široj javnosti, stoga se češće i spominje i pronalazi svoje mjesto u izložbenim pro-

² Vidi o tome više u: Marković, Jelena. 2012. *Pričanja o djetinjstvu. Život priča u svakodnevnoj komunikaciji*. Zagreb: Biblioteka Nova Etnografija.

storima. Čini se kako ta dječja kultura pažnju uglavnom zadobije na prigodnim izložbama i pripadajućim izložbenim katalozima, gdje je naravno riječ o predmetima koji su obilježili dječju svakodnevicu, od odjevnih predmeta, preko pokućstva do igračaka, itd. To su na primjer katalozi *Kako su se djeca igrala nekad* Gradskog muzeja Virovitica (Studen 2004), *Croatian Traditional Children's Toys* Klovićevih dvora (Biškupić Bašić 1998), *Hrvatska nematerijalna kulturna baština na UNESCO-vim listama* Ministarstva kulture Republike Hrvatske (Biškupić Bašić 2011), *Dječje igračke hrvatskog zagorja* (Biškupić 1989) te *Dijete i njegov svijet* Muzeja Brodskog Posavlja (Toldi 1980). No ipak, dovoljno se pažnje ne posvećuje emocionalnoj i psihološkoj povezanosti djeteta s igrom, načinom na koji će ono u upotrebu staviti te predmete, igračke, značenjima koje će mu pojedinac kao dijete upisati te hoće li i na koji način svoju igru i igračku to dijete sačuvati u sjećanju.“ (2014, 650-651).

Dječja kultura predstavljena je i na izložbama u Etnografskom muzeju u Zagrebu. Izložbe „Dječje igračke iz hrvatske baštine“, „Iz svijeta igračaka“, „Poljske tradicijske igračke“, „Vlakovi za velike i male“ te „Igračka ima srce“ ostvarene su pri projektu „Svijet igračaka“ koji je trajao od prosinca 2012. do lipnja 2013. godine.³ No zbog velikog zanimanja javnosti, nakon projekta izložba „Dječje igračke iz hrvatske baštine“ našla je svoje mjesto i izvan muzeja, te je nakon Zagreba krenula i u druge hrvatske gradove. Od 16. travnja do 12. lipnja 2015. godine našla se i izvan Hrvatske, u Livnu, pod nazivom „Dječje igračke iz hrvatske baštine u Livnu“.⁴

Literatura o bačkim Hrvatima, a posebice Šokcima vrlo je oskudna, pa je tako i tema djetinjstva i slobodnog vremena djeteta također bila neistražena među Šokcima na ovom području. Jelka Mihaljev u svojoj knjizi *Proletilo dvanaest golubova. Predajna kultura baranjskih Hrvata* piše o Šokcima u Baranji, te se između ostalog dotiče i dječjih igara zvanih *sigre*, kao i u Monoštoru. Pojedine igre iste su ili slične monoštorskim igrama koje sam prikupila na terenu no imaju drugačije nazive⁵. Osim već spomenutog rada Marte Fiolić o dječjoj kulturi kod Bunjevaca u Mađarskoj, ovom temom u bačkih Hrvatima, Bunjevaca u vojvođanskom dijelu Bačke, bave se Anita Crnčić i Romana Pavliša u radu *Igre, igračke i djetinjstvo* u kojem također uočavam iste ili slične igre drugačijih naziva⁶.

³ http://www.emz.hr/Izlo%C5%BEbe/Pro%C5%A1le/2012/Projekt%20Svijet%20igra%C4%8Daka_5556 (pristupano: 26. 6. 2015.).

⁴ http://www.emz.hr/Izlo%C5%BEbe/Pro%C5%A1le/2015/Dje%C4%8Dje%20igra%C4%8Dke%20iz%20hrvatske%20ba%C5%A1tine%20u%20Livnu_8715 (pristupano: 26. 6. 2015.).

⁵ Baranjsko *loptanje* je monoštorsko *priko glave*; baranjski *kapoš* je monoštorska *sigra kapušinaca*; baranjska *sigra logoša* je monoštorska *lopova i žandara*; baranjska *žmera* je monoštorska *sigra žmure* (usp. Mihaljev 2012, 101, 103-104).

⁶ Bunjevačka *sigra gusaka* je monoštorska *sigra guščica*; bunjevačko *piljanje* je monoštorsko *piljkanje*; bunjevačka *školica* je monoštorska *škula*; te igre istog naziva: *vije*, *žmure*, *erberečke*, *između četiri vatre*, *ide maca oko tebe*, *klikerovanje* i drugo (usp. Crnčić i Pavliša 2014, 352-377).

Prvi i veći dio rada odnosi se na igre. Prikazane su brojne igre za djevojčice, za dječake te zajedničke igre na otvorenom i u zatvorenom prostoru. Nadalje slijedi poglavlje o dječjim igračkama te brojalice, pjesmice i priče za djecu prikupljene terenskim istraživanjem.

Slobodno vrijeme djece

Slobodno vrijeme djece ovisilo je o obvezama koje su imali kod kuće i u školi. Najčešće su svoje slobodno vrijeme koristili za igranje, pjevanje i ples. Djevojčice su također svoje slobodno vrijeme koristile za razvijanje vještine ručnog rada poput pletenja, heklanja, vezenja i slično:

Ja sam još u osnovnoj školi mene napravila garnituru. Kuhinjske garniture su onda bile jako interesantne. Stolnjak, pa kod špornja, pa kod umivaonika, pa za češljeve pa da se pokrije bukara. Čak sam i ivicu izvlačila. Plest nas mama učila, ja mislim da smo prvi razred bile. (Marija Kaplar)

Djeca su se smjela i udaljavati od kuće tijekom igre. Tako su na primjer išla u šumu, bilo radi potrage za materijalom potrebnim za igru bilo radi samog odlaska u šumu. Istraživala bi, djevojčice bi brale ljubičice u proljeće. Brali bi sljez koji im je trebao i za igru, a cvijet od sljeza im je bio poslastica. *Taj cvat kad otpadne, onda je bio ko neka pogačica. To smo išli brati da jidemo, to je bilo zdravo fino* (Kata Đurašin). Također, kako je selo okruženo vodom, djeca su išla pecati, dječaci češće nego djevojčice, i kupati se:

Pa i cure su išle, ali retko. Mi išli pecat, al na konac. Na konac i špeodicu. Udi-ca nije bilo. I onda pecalica od kukurušnjaka, tako smo pravili. Pa tu špeodicu samo savijemo. Onda bilo ribe more jedno. Onda od deset poteza, uvik jednu il dvi ribe uvatiš. Kad to se otkači, moro si bit brz da ju uvatiš. (Petar Pašić);

Nismo mi išle pecat, mi smo išle prat. A kad smo bili dica, ni bilo gume da naučiš plivat. Nego bile tikve. Tikva se osuši priko zime, kad se u jesen obere, pa je na lito suva, šuplja. I s tim plivamo. Mi smo naučile plivat kad smo išle prat. Onda smo nosile i klupčicu i praćak. Onda kad operemo, klupčicu okreneno, noge gore, a mi tako na to drvo. To ko dušek za kupanje. Ili sidnemo na nju pa ko u čamcu. (Eva Pašić);

Na kupanje obavezno. Nediljom posli podne, to smo bile već četrnajst-petnajst godina, zavisi koja kako društvo imala. Nediljom posli podne, užinale, kud ćemo sad? Ajde na Dunav. U sukanja, u čamce se poređamo. Komparoš nam je sviro, a mi pivamo. A mi pun čamac, u čamcu nam sviro. I onda bude po dva čamca, tri. Napola je svirač, pa s ove strane i s ove. Onda dođu komšije, iz pozadi, kad ti zaintu čamac, a mi cak – pak. U sukanja nas pograbu, pograbu čamac. I kod Opančevi, tamo se poraširivamo. Bilo je. A ne smiješ kući iti da majka vidi da si se okupala. (Marija Bešlin)

Sigre

U monoštorskom šokačkom govoru dječja igra je *sigra* (igračke – *sigračke*) dok je ples *igra*, *igranje*. U daljnjem tekstu koristit ću izvorne nazive.

Kako je u obiteljima obično bilo više djece, dijete se iznimno rijetko *sigralo* samo. Djeca su najviše vremena provodila na ulici, na *sokaku*, gdje su bila i druga djeca. Naravno, nije bilo tehnologije niti igračaka kakvih danas ima te su se djeca morala na neki drugi način zabaviti. Istraživanjem sam utvrdila kako je upravo zbog nedostatka svega onoga što danas dijete ima, tijekom XX. stoljeća postojao veliki broj *sigri* kojih se djeca odavno ne *sigru*. S obzirom na vrstu i količinu, grupirala sam ih na one na otvorenom i u zatvorenom prostoru, na *sigre* za djevojčice i dječake te zajedničke *sigre*. Svaka od ovih *sigri* je poznata ili svakom kazivaču ili većini. Naravno, nije svakom djetetu svaka *sigra* jednako atraktivna te su tako i moji kazivači neke *sigre sigrali* više, neke manje. Moj cilj je svaki prikupljeni podatak iznijeti, makar ga je potvrdio samo jedan kazivač, jer svjedoči da je ta *sigra* postojala. Može se primijetiti da se jedna te ista *sigra* drugačije nazivala ili su pravila *sigre* bila nešto drugačija. U svakom *sokaku* je bilo puno djece koja su se međusobno *sigrala*, tih *sokaka* je bilo puno i nije začuđujuće da su djeca sama za sebe osmišljavala *sigre* i pravila tih *sigri*: *Možda su drugi sigrali isto to, al na svoj način. Jel to nije bilo pravilo sigre da je važilo svugdi* (Adam Pašić). *Sigre* na otvorenom uglavnom su podrazumijevale veliki broj djece. Radi ilustracije tih *sokaka*, citirat ću kazivačicu Mariju Kaplar: *Znaš kako su nam sokakevi široki. Ako ni bilo bara, mogo si trčat kako si tio. Bilo prostora koliko ti duša oće. Šamac sam' priskočiš*. Nije bilo asfalta niti saobraćaja te su djeca imala veliki prostor za *sigru*. Tijekom ljeta bi bila vani sve dok ne padne noć. U kući su se *sigrala* samo tijekom zime, kada bi već pao mrak. Tada, kada su u kući, ih nije bilo puno kao vani. Braća i sestre i možda neka susjed/a, prijatelj/ica, nije bilo mjesta za puno ljudi u kući. Uglavnom su se sva djeca iz jednog *sokaka sigrala* skupa bez obzira na godine, izuzev, ako bi neko dijete bilo premalo da bi bilo sposobno i vješto izvesti je.

Sigre na otvorenom za djevojčice

Piljkanje

Ovo je najpopularnija *sigra* za djevojčice od tridesetih do četrdesetih godina XX. stoljeća. *Piljkanje* je *sigra* za koju su potrebni *piljci*. *Piljci* su se radili od bijelog crijeva. Djeca su ih sama radila. Morali bi biti otprilike veličine kovanog novca, okrugla, promjera 2 cm. Djeca bi ih radila tako što su ih oblikovala uz pomoć kamena ili opeke. Prije izrade *piljaka*, morala su ih i naći, za što su ulagala trud:

Ijoj, to je bilo. Za piljke znaš kud smo išli? Čak na željezničku stanicu (koja je bila van sela, op. a.) da nađemo najlipše piljke. Al moru bit okrugli, jednaki. Al to je bila zdravo brza sigra. Moraš biti jako dobar stručnjak. (Marija Ivakić)

⁷ 3. lice množine prezenta u dijalektu monoštorske ikavice.

Za *sigru* su potrebna najmanje tri *piljka*, a moglo se *sigrati* i s pet, ovisno o tome koliko je dijete razvilo vještinu *piljkanja*. Dijete je u čučecem položaju. Ukoliko se *sigra* s tri *piljka*, način *sigre* je sljedeći: baciti jedan *piljak* u vis i ponovno ga uhvatiti, a u međuvremenu već uzeti drugi *piljak*. Zatim baciti dva *piljka* koja su u ruci, a treći uzeti u ruku i dočekati dva bačena. Isti princip je i s pet *piljaka*. Ukoliko se *piljak* ne uhvati, ispada se iz *sigre*. Jedno po jedno dijete baca, u krug. Pobjednik je ono dijete kojem *piljci* nisu pali odnosno kojem ih je najmanje palo. Za ovu *sigru* je zaista potrebna spretnost i brzina te dobra koordinacija.

Pošto seko mleko / Čupica / Mlekarice

Nešto novijeg datuma, iz četrdesetih godina XX. stoljeća, je *sigra Pošto seko mleko*. U ovoj *sigri* postoje uloge: domaćica/gazdarica koja prodaje mlijeko, susjeda koja kupuje mlijeko te nekoliko *čupica* u kojima je mlijeko. Djevojčice koje su *čupice* obično čuče uz zid kuće, jedna pored druge. Dolazi susjeda i pita gazdaricu: *Pošto, seko, mleko?*, na što gazdarica odgovara: *Po petak, po šestak, pošto ti ga i ne dam, nećeš ga ni dobit!* Na dobiveni odgovor susjeda se „razbjესni“ i ... *kobajagi nas izvrne. Pa ošlo mliko u propast, nema mlika. Kad ne da, neće dobit mlika, onda nas poizvrće* (Marija Ivakić). Dakle, susjeda treba gurnuti *čupicu* tako da se *izvrne*, odnosno da djevojčica izgubi ravnotežu i padne. Zatim ustaje i pokušava uhvatiti susjedu koja bježi ne bi li zauzela mjesto te *čupice*. Ukoliko uspije zauzeti mjesto *čupice*, ostaje tu, a *čupica* uzima ulogu susjede, odnosno uloge se mijenjaju, a ukoliko ne uspije, uloge ostaju iste i *sigra* kreće ispočetka. Gazdarica se određivala i mijenjala ili po dogovoru ili brojalicom.⁸

Skače vrabac u kolu

Dijete koje će prvo biti vrabac bira se dogovorom ili brojalicom. Vrabac skače u kolu na jednoj nozi, ostala djeca čine to kolo držeći se za ruke i pjevajući:

Skače vrabac u kolu. Pogodite koga volim! Jedan, dva. Jedan, dva. Tebe volim ja!

Vrabac odabire nekoga iz kola tko će preuzeti ulogu vrapca. Ova *sigra* nije izričito za djevojčice, no kazivači su potvrdili da su ju uglavnom djevojčice *sigrale*, rijetko dječaci te je zato svrstana ovdje. Ona je također novijeg datuma i održala se i nakon šezdesetih godina XX. stoljeća.

Guščica

Uloge: mama guska, guščice i vuk. Dogovorom ili brojalicom se određuju uloge. Potreban je povećí prostor tako da između mame guske, s jedne strane, i guščica, s druge strane, ima dovoljno prostora da guščice pretrče kod majke te da ih u tom prostoru vuk može juriti odnosno hvatati. Dijalog:

⁸ Brojalice koje su se koristile nalaze se u poglavlju Brojalice.

Gušćice: Majko, majko!
Mama guska: Šta je rano?
Gušćice: Mi bi došle kući.
Mama guska: Pa ajte!
Gušćice: Pa ne smijemo.
Mama guska: Od koga?
Gušćice: Od kurje.
Mama guska: Pa di je ga?
Gušćice: Za bilim brdem.
Mama guska: Šta radi?
Gušćice: Umiva se.
Mama guska: Šćim se triše?
Gušćice: Zlatnim otarkem.
Mama guska: Šta jide?
Gušćice: Zlatne pogačice.
Mama guska: U čega meće?
Gušćice: U zlatni sandučak.
Mama guska: Birka, biri, biri. Birka, biri, biri, biri.

Dok dijalog traje, vuk, koji stoji između njih, glumom prikazuje ono što dijalog govori. Nakon što dijalog završi, gušćice pretrčavaju kod mame guske, a vuk ih hvata. Onaj koga prvog uhvati, preuzima ulogu vuka. *Sigra* je iz četrdesetih godina, a održana je i nakon šezdesetih godina XX. stoljeća.

Priko glave

Za *sigru priko glave* potrebna je lopta.⁹ *Sigra* se tako da jedna djevojčica drži loptu, leđima je okrenuta ostalim djevojčicama i udaljena od njih 2 – 6 m, ovisno o starosti i jaćini djevojćica. Baca loptu preko glave, a cilj ostalih djevojćica je uhvatiti – *kećiti* loptu. Ona koja uhvati loptu preuzima ulogu djevojćice koja baca. U Podunavu, dijelu sela najbliže Dunavu, postoji i postojao je tzv. *bent* odnosno nasip. Tamo bi djevojćice ovu *sigru sigrale* tako da je djevojćica koja baca na *bentu*, a ostale bi dolje hvatale loptu. *Sigra priko glave* bila je popularna od tridesetih do četrdesetih godina XX. stoljeća.

Priskakanja

Postoje dvije vrste preskakanja – preskakanje užeta – *jedeka* i preskakanje lanca od sljeza. *Sigra* je zadržana do danas, no uže je zamijenjeno tzv. *vijaćom*. Uže bi djevojćice dobile ili „ukrale“ iz kuće. Uže je trebalo biti dosta dugaćko, ali ne i debelo. Dvije djevojćice drže uže za krajeve i vrte, a jedna ili više djevojćica preskaću. Ako ih je više, preskaću istovremeno. Ona koja pogriješi odnosno ne preskoći *jedek*, ispada, dok ona koja najduže preskaće, pobjeđuje. Rijetko je jedna djevojćica sama i vrtjela

⁹ O loptama više rijeći u poglavlju *Sigraćke*.

sebi i preskakala, a ako jeste, za to je bilo potrebno kraće uže. Kata Đurašin jedina je spomenula *sigru* preskakanja lanca od sljeza koja je uz sebe nosila još radosti:

Smila sam it di oću. Isli smo i u šume. U šumi je bilo gloginja. To smo mi jile. Onda sleza, pa smo lanac pravile. Ima kad smo od jednog čoška (raskrsnice, op. a.) do drugog lanac pravile. Jel kažem ti, duda je bilo. I onda za taj dud zakačiš, uvik se ko malo otkoljio i onda smo za to mogle zakačit i tako cila ulica. I onda to priskačemo. To smo pravili. Na tom slezu se mogla jamica napraviti da drugog uvučemo, pa onda trećeg i redom. To smo priskakali cik – cak. Ondal vamo, pa tamo. I onda kad si sve obiše, onda se kači više, pa opet skačeš. A na početku je jedno pola metra. A taj koji pokida ili dobije kaznu da ispadne iz sigre ili mora to zavezati da popravi, a za to je moro it tražiti opet sleza kad je bilo knap. Ko najviše skače, taj je pobedio.

Ani Džajs, Ani Biri

Sigra koja zahtijeva fizičku sposobnost djevojčica je i *Ani Džajs* i *Ani Biri*. Ove *sigre* sjećaju se tri kazivačice: Marija Kovač, Rozalija Pašić i Ruža Forgić. Djevojčice su raspoređene jedna ispred druge na razdaljini od oko 1 – 2 m, ovisno o dobi. Posljednja u redu preskače sve ispred sebe dok ne pogriješi. Preskače ih kao kozlić u gimnastici, dok su one savijene u struku, rukama dodirujući stopala. Ukoliko sve ispred sebe preskoči, staje u poziciju za preskakanje ispred svih, a posljednja u redu preskače na isti način, a ukoliko pogriješi u preskakanju ili tekstu koji govori, zamjenjuje djevojčicu kod koje je pogriješila, odnosno mijenjaju uloge, nastavljajući od mjesta pogreške. Tekst je sljedeći¹⁰: *Ani Džajs, Ani Biri, Bir Maurus, Bir Topus, Da se bibire tuca, Da se biber ne tuca...* Tekst se izgovara ovim redoslijedom tako da se pri svakom skoku izgovori po jedno ime: prvi skok – *Ani Džajs*, drugi skok – *Ani Biri* itd. Varijanta ove *sigre* zadržala se do kraja XX. stoljeća no nije se tako zvala i nije se izgovarao taj tekst, npr. mi smo je nazivali *priskakanje kozlića*.

Pr, pr, bako

Uloge u ovoj *sigri* iz pedesetih godina XX. stoljeća, koju su navele dvije kazivačice, Kata Šuvak i Marija Ivakić, su baka i djeca. Baka se odabire dogovorom ili brojalicom. Baka izlazi iz dvorišta, ima štap, grbava je, šepa i slično, odnosno djevojčica imitira baku. Ostale djevojčice idu pred nju i pitaju: *Bako, bako, ku' ćete?* Baka odgovara: *Na večernju. I vi se sprimajte da idete!* Djevojčice odgovaraju: *Pr, pr, bako!* Djevojčice bježe, a baka ih juri i cilj joj je nekoga udariti štapom. Onaj koga prvog udari štapom, dobiva ulogu bake. Marija Ivakić ovu *sigru* je okarakterizirala kao sramotnu, iako ju je *sigrala*: *To mi nikako sramotno. Pa to je malo za smi. Znaš, eto kao se sprdamo s bakom što će it na večernju, a nas zove, a mi nećemo, jal kobajage, pa se baki izrugivamo.* Kazivačica je doživljava *sramotnom* zbog tog izrugivanja, nepoštivanja

¹⁰ Tekst nije potpun, prema riječima Ruže Forgić koja se jedina sjeća teksta, nedostaju još dva imena, no ni ona ih se ne može sjetiti.

stare bake i svete mise odnosno Boga. Iz toga, također, možemo iščitati kakav je to odnos prema starijima i vjeri, odnosno kakav je to odgoj djece.

Tetaka

Sigru tetaka su *sigrale* samo djevojčice i zato je ovdje svrstana, no *sigra tetaka* se može *sigrat* i na otvorenom prostoru – na ulici, u dvorištu, a isto tako i u zatvorenom – u sobi ili, kako su kazivačice rekle, u praznom ambaru – *čardaku*, šupi i slično. Zapravo, ova *sigra* nije zahtijevala nikakve popratne predmete i nije imala određen dijalog nego su djevojčice glumile žene koje razgovaraju. Marija Turkalj jedina opisuje *sigru tetaka* iz svoga djetinjstva (pedesete i šezdesete godine XX. stoljeća):

Eto pokupu se cure, pa onda: 'Tetko, šta vam Marija radi?' – *'Eto, tetko, razbolila se.'* *Sam viču tetko. 'A šta vaša Anica radi?'* *Onda kao taj kočenj držu u krilu, kao to im beba. 'Eto će kod bake u Gložan, tetko.'* *Moja baka šila, a pendžer otvorit, pa sam čuje nji – tetko, pa tetko. Oni tako izmišlju, pa sam tetaka. Kaže mama da sam se i ja sigrala tetaka. Onda kad ste malo veći, onda u čardaku, cilo lito u čardaku, raširi guber i onda mi tu samo šijemo i tetaka se sigramo.*

Sotonske sigre

Ova *sigra* nije određena ni godišnjim dobom niti prostorom, ali je potvrđeno da su je samo djevojčice *sigrale*, ukoliko se može nazvati *sigrom*, no u tekstu će biti smatrana *sigrom* jer su ju kazivači sami tako nazvali. Potvrđeno je da se ova *sigra sigrala* odnosno kazivači su čuli da jest, no samo dvoje od svih kazivača je potvrdilo da su je oni osobno *sigrali* pedesetih godina XX. stoljeća.¹¹ Naime, radi se o *sigri* prizivanja vraga. Iako, ako je to stvarno bilo kako mi je rečeno, ovo se ne može smatrati igrom. To su radile djevojčice koje su to vidjele od djevojaka. Desetak djevojčica bi sjele oko stola i primile se za ruke tako da palac bude gore, svaka sa svakom do sebe. Jedna od njih govorila bi: *Astale, diži se. Astale, tebe kažemo, diži se.* Onda bi sljedeća to govorila i tako redom. Taj proces trajao bi 25 minuta odnosno dok stol ne bi *zaigro*. Prema riječima jedne kazivačice, stol se zaista počeo tresti. One su se uplašile i pustile ruke te je sve prestalo. Kazivačica, sada kao starija osoba razmišlja o tome kao o nečemu što nije smjela činiti. Njezina majka je to saznala:

A kažu, to je grijota. Mama moja kad je čula, da ti znaš koliko sam ja batina izvukla. Bome, ja više nikad nisam smila. Bome sam ja dobre batine dobila. Kažem ti, svašta smo mi radile.

Na ovome primjeru možemo vidjeti da je i tada dječja radoznalost znala uzeti maha i povući „krivim putem“, iako na kratko. Sredina u kojoj su živjele ove djevojčice osuđivala je ovakve postupke.

¹¹ Kazivanja o ovoj *sigri* bit će anonimna radi zaštite identiteta kazivača. Identiteti kazivača poznati su autorici.

*Sigre na otvorenom za dječake**Lopova i žandara*

Već je spomenuto kako je u svakom *sokaku* bilo puno djece. Za ovu *sigru* su potrebne dvije skupine djece. Sredinom XX. stoljeća, u jednoj skupini bilo je i po deset do petnaest članova. *Sigra* je bila popularna četrdesetih godina XX. stoljeća i danas je poznata iako rijetko igrana. Često se ova *sigra sigrala* i tako da dva sokaka budu suparničke ekipe. Ova *sigra* se *sigra* kada padne večer, po mraku. Jedna skupina su lopovi, a druga žandari. Žandari žmire u mjestu, naslonjeni na zid ili drvo i broje do dogovorenog broja, na primjer do sto. Broje toliko dugo da lopovi imaju vremena sakriti se – na drvo, u travu, iza nečega, u nešto, što god bi bilo pogodno. Prostor za *sigru* se određuje dogovorom, no najčešće je vrlo velik – cijeli *sokak*, na primjer. Kada su žandari izbrojali, kreću u potragu za lopovima. *Sigra* je gotova kada sve lopove pronađu. Međutim, nije dovoljno samo pronaći lopova, nego i uhvatiti. Zato lopov mora biti spreman pobjeći ukoliko ga žandar nađe. Kada su svi lopovi uhvaćeni, uloge se zamjenjuju. U ovoj *sigri* bolje su prolazili stariji, jači i brži dječaci.

Kučka traži štene

Naredne *sigre*: *Kučka traži štene*, *Dodole*, *Gućesa* i *Ispod sebe* bile su popularne *sigre* za dječake četrdesetih do pedesetih godina XX. stoljeća. Za ovu *sigru* je svaki dječak trebao imati štapić dužine približno 10 cm. Jedan od dječaka je kučka, dok su štapići predstavljali štenad. Dječak koji je kučka je naslonjen na bedem i žmiri, ne smije gledati, broji do dogovorenog broja. Za to vrijeme ostali dječaci trebaju sakriti svoj štapić – štene. Po prostoru koji je određen, a prostor je bio, primjerice, prostor ispred kuće, od duda koji je udaljen od kuće 3 – 5 m do zida kuće (recimo 30 m²), dječaci su trebali sakriti štapić – zakopati u zemlju, zabosti u žilu duda ili slično. Svi kreću s iste pozicije. Može ga sakriti bilo gdje i praviti lažne tragove. Recimo, može ga zakopati u zemlju odmah iza starta, a tragove praviti kod zida kuće. Nakon što je izbrojio, dječak – kučka kreće u potragu. Čije štene prvo nađe, on ga zamjenjuje i on uzima ulogu kučke i traži štenad.

Dodole

Za *sigru dodola* potrebni su štapovi i noževi. Svaki dječak ima svoj štap – *dodol* i nož. Postoji jedan glavni štap koji je zaboden u zemlju i predstavlja centar. Svi drugi štapovi odnosno štap od svakog dječaka zaboden je u zemlju na jednakoj udaljenosti od centra – glavnog štapa. Idući po dogovorenom redu, svaki dječak baca nož tako da se zabode u zemlju. Često su tražili mjesto gdje je zemlja mekša kako bi se nož što više zabio jer cilj je da se nož što više zabije u zemlju. Za onoliko koliko se nož zabije, za toliko se dječakov štap zabijen u zemlju pomiče bliže glavnom štapu. Ukoliko se nož ne zabije u zemlju ili se zabije i padne, štap se ne pomiče, nego sljedeći dječak

baca nož. Pobjednik je onaj koji prvi dođe do glavnog štapa – *glavnog dodola*. Međutim, igra se nastavlja sve dok posljednji od dječaka ne dođe sa svojim štapom do cilja.

Gućesa

Za *sigru gućesa*, svaki je dječak morao imati *ćulu*. *Ćula je dugačka, od metera. Ćula je drvo i na kraju ima guka. Recimo di se dva drveta račva, jedno osičeš i to ostaje deblje i to je ćula* (Adam Pašić). Zatim, potrebne su manje rupe – *jame* koje dječaci sami iskopaju. Postoji jedna glavna, veća *jama* i još onoliko *jama* tako da bude jedna manje nego što je dječaka. *Sigra* počinje tako da su sve *ćule*, koje dječaci drže u ruci, u glavnoj *jami*, dječaci se kreću oko *jame* i pjevaju: *Gućes, gućes, do gućes. Osto gućes bez kućes*. Dogovorom se odluči koliko puta se tekst pjesme ponavlja – jednom, dvaput, triput, tako da bi dobro morali paziti i brzo reagirati jer kada pjesma stane, cilj je svoju *ćulu* staviti u jednu od ostalih *jama*. Kako ima jedna *jama* manje nego dječaka, jedan *gućes* je izvan *jame* odnosno kuće. Onaj koji je ostao bez kuće je *gućes* i treba istjerati nekoga iz kuće ili pored njegove *ćule*, staviti i svoju. To se radi gurkanjem, udaranjem *ćula* i slično. Kada uspije ući u nečiju kuću, ostaje tu, a taj koji je ostao bez kuće je *gućes* koji opet traži svoju kuću na isti način.

Ispod sebe

Sigra ispod sebe zahtijeva imati pogodan prut. Djeca su ga sama sebi pravila po svojoj mjeri bez određene dužine, tako da njima odgovara: *Imali smo svako jasenov štap obično. Od 1,5 m. Svako sebi pravi* (Petar Pašić).

Odemo u šumu. Od sibika osičemo jedan prut. I taj prut donesemo kući i naložimo vatru. U vatru ga spaljimo i on bude taki mekan, gladak, možeš ga formirat kako očes, možeš ga lipo obradit. Lipo ravan da bude. Onda ga još namažemo slaninom, da bude gladak. Kad je već suv, kad je već obradit.
(Adam Pašić)

Sigra se tako da postoji određeno mjesto odakle se prut baca. Prut se mora baciti preko leđa kroz raširene noge. Cilj je da prođe kroz noge i ode što dalje. Postoje dvije varijante ove *sigre*. Prva varijanta se nastavlja ovako: Onaj koji je bacio najdalje je *car*, onaj iza njega *podcar*. Onaj koji je najbliže bacio je *kupa* i sada je njegov zadatak da kupi prutove, a iz *sigre* ispada. Nadalje su u *sigri* svi ostali i *sigra* se tako da svako svojim prutom baca tako da udari prut koji je najdalje bačen. Ako ga uspije udariti, njegov prut se pomiče na mjesto gdje je ovaj otkliznuo. Pomicanje prutova je uloga *kupe*. Ukoliko ga ne uspije udariti, ispada iz *sigre*. Onaj koji ga najmanje pomakne je sada *kupa*. Tako se *sigra* dok ne ostane jedan pobjednik. Od iznimne važnosti za ovu *sigru* je prut. Treba znati odrediti njegovu težinu, debljinu i dužinu, a to je teško, kako kaže Adam Pašić. Druga varijanta ove *sigre*, prema riječima Petra Pašića, je da onaj dječak koji je prut bacio najdalje je pobjednik, a onaj koji je bacio najbliže ide ispod nogu svih dječaka:

Nas deset i mi svi raširimo noge, a taj koji je zadnji, ide ispod krakova. A mi smo blizu jedno drugom. Pa ako vidiš ko ide ispod krakova, koga bi malo bolje ošinio, onda malo dalje otiđeš. I sad taj mora it ispod, a mi nega sotim štapem po guzici. A on mora brzo žurit ispod krakova da ne dobije batina. Ako polako ide, onda će ga svaki onim štapem ošinit.

Klikerovanje/ Ropa

Klikeri su male kuglice, različitih veličina, no ne promjera većeg od 2 cm. Za *klikerovanje* su bile potrebne *rope*. *Rope* su rupe koje se prave u zemlji. *Ropa* podsjeća na duboki tanjur, promjera približno 10 cm. *Rope* su dječaci obično napravili petom, dubili bi zemlju petom, birali bi teren gdje je zemlja mekša. Svaki igrač ima *kliker* s kojim *sigra – tirač*. Potrebno je imati i nekoliko *klikera* sa strane, u džepu recimo, jer se ova *sigra sigra* u *klikere*. Broj *ropa* i njihova međusobna udaljenost je proizvoljna. *Sigra* teče ovako: jedan igrač baci svog *tirača* bilo gdje na teren – u *ropu* ili pored *rope*. Ukoliko je bacio pored *rope*, cilj drugih igrača je da njegov *kliker* udare svojim *tiračem*. Na taj način bi njega izbacili iz *sigre* i osvojili jedan *kliker* iz njegovog džepa. No, ukoliko je daleko i ne mogu pogoditi sa startne linije, mogu gađati *rope* kako bi mu se približili. Ukoliko pogode u *ropu*, sa startne linije se pomiču kod te *rope* odakle ponovno bacaju. *Kliker* se baca iz stava raširenih nogu, ruka je između nogu i ne smije dalje od ravnine koljena. Ukoliko je *kliker* koji treba udariti jako blizu, može ga gađati tako da ga izbaci palcem, a to se zove *franzla*. Također, netko od igrača može reći, na primjer: *Direkt ropa pet!*, a to znači da daje šansu drugima, izaziva ih, da pokušaju pogoditi njegovog *tirača*. Ukoliko ga netko pogodi, ispada iz *sigre* i dužan je onome tko ga je pogodio dati pet *klikera*. Pobijedio je onaj koji ostane posljednji u *sigri*. *Klikerovanje* je također jedna od igara koja se dugo zadržala – do samog kraja XX. stoljeća.

Šutovanje/ Fodbal

Dječaci su vrlo često igrali nogomet – onakav kakvog ga i danas poznajemo no možda s manje pravila ili nekih izmijenjenih pravila. Nogomet se igrao loptama kojima su djeca raspolagala. Kao i današnja djeca, često su se i samo dodavali, šutirali loptu nogom ili bi *napucavali* na gol, koji je često bio prostor između dva drveta ili dvije postavljene opeke ili dva kamena, dok bi jedan dječak branio odnosno bio vratar. Često su *sigrali* bosi, jer tenisica nije bilo. Nogomet se igrao i na seoskom stadionu koji se nalazi na Doli¹². Prema podacima iz knjige *Tragovi sjećanja*, prvi put na Doli se nogomet igrao 1926. godine, a loptu je donio Mihalj – Miša Elgec (Šeremešić 2007, 122).

¹² Dola se naziva mjesto gdje je seosko nogometno igralište. Nalazi se u seoskom kraju Podola te odatle naziv Dola.

Zajedničke igre na otvorenom

Vijel Bižanja

Vija je *sigra* poznata i danas gdje se jedno dijete dogovorom, ali češće brojalicom odabire kao ono koje je prvo *vija* odnosno juri drugu djecu. *Vija* broji recimo do 10 i onda viče: *Biž!* Često je prostor velik i ograničen – dogovorom. Cilj je uhvatiti nekoga koji tog trenutka preuzima ulogu i postaje *vija*.

Žmure

Brojalicom se odabire onaj koji je *žmura*. *Žmura* žmiri naslonjen na bedem ili drvo i broji do dogovorenog broja. Ostala djeca se skrivaju na dogovorom određenom prostoru. Kad *žmura* izbroji, govori: *Ko se ni sakrijo, magarac ga bijo. Ja idem.* Na taj način je dao znak da kreće u potragu. Ovisno o dogovoru, ili ih mora sve pronaći pa je onaj koga je prvog našao iduća *žmura*, ili čim prvog nađe, *sigra* kreće ispočetka. *Žmura* je i danas poznata i igrana no češće u narednoj varijanti *žmure* – *sigri špaca*.

Špaca

Špaca je *sigra* koja je varijanta *sigre žmure*. Međutim, onaj koji je *žmura*, prilikom potrage, istodobno mora paziti na svoje mjesto gdje je *žmurio*. Mora paziti i biti brz. Ukoliko nekoga pronađe, mora trčati do mjesta gdje je *žmurio* i *ušpacovat* ga riječima: *Puj*, (ime onoga koga *špacuje*)! Onda je ta osoba *žmura*. No, može situacija biti obrnuta – kada *žmura* krene u potragu, netko od sakrivenih može izaći i biti brži od *žmure* i *ušpacovati* ga. Tada je *žmura* ponovno isti.

Pošla majka s kolo(n)dvoja

Sigra je iz četrdesetih godina, održana do kraja XX. stoljeća. Za *sigru* su potrebne dvije skupine istog ili približno istog broja članova. Djeca u svakoj skupini stoje jedno pored drugog držeći se za ruke. Skupine stoje jedna naspram druge na razdaljini od oko 5 m. Pjevajući sljedeći dijalog, skupina koja pjeva korača nekoliko koraka prema drugoj skupini i vraća se na mjesto, naizmjenično:

S1: *Pošla majka s kolo(n)dvoja, dijem, dijem, dem.*

S2: *Šta će majka s kolo(n)dvoja dijem, dijem, dem?*

S1: *Majka traži jednu čerkuljednog sina, dijem, dijem, dem.*

S2: *Kako da se ime zove dijem, dijem, dem?*

S1: *Nek se zove lipallipi (ime djeteta), dijem, dijem, dem.*

S2: *Mi ne damo lipullipog (ime djeteta), dijem, dijem, dem.*

S1: *Pozvaćemo policaja, dijem, dijem, dem.*

S2: *Mi s' ne bojmo policaja, dijem, dijem, dem.*

S1: *Mi ćemo vam kuću palit, dijem, dijem, dem.*

S2: *Evo vama lipa/lipi (ime djeteta), dijem, dijem, dem.*

Prije svakog početka dijaloga, skupina se dogovori koga će tražiti iz druge skupine, a često se biralo nečije simpatije ili draže prijatelje. Nakon što jedan prijede u drugu skupinu, druga skupina traži nekoga iz prve skupine. Pobjednika nema.

Erberečke

Erberečke je *sigra* koja je održana do danas. Poput *sigre Pošla majka s kolo(n)dvo- ra*, potrebne su dvije skupine i u istom su položaju. Prva skupina pjeva: *Erberečke, emer tuter, koga ćete?*, a druga odgovara: *Emer* (ime djeteta kojeg hoće)! Bira se netko iz druge skupine, no u ovoj *sigri* se gleda da bude netko slabiji jer je cilj osobe koja je izabrana probiti „lanac“ odnosno razdvojiti ruke dvoje iz suprotne grupe, a to se radi tako što se dijete zatrči i snagom probije lanac. Ukoliko se lanac probije, dijete izabire jednoga od dvoje koje je probio i vodi ga u svoju skupinu, a ukoliko ne probije, ostaje u toj skupini. Igra se dok u jednoj od skupina ne ostane jedno dijete.

Ringe, ringe, raja

Također jedna od i danas poznatih *sigri* je *Ringe, ringe jaja*. Djeca se drže za ruke u kolu i pjevaju: *Ringe, ringe, raja. Došo čika Paja. Pa pojeo jaja. Jedno jaje muć, a mi, dico, čuč!* Na riječ *čuč* svi bi trebali čučnuti. Onaj koji nije čučnuo ili je zakasnio, ispada iz *sigre* i mora trčati oko kola dok svi ne ispadnu, a za njim i svaki sljedeći koji ispadne.

Trči maca oko tebe

Djeca čuče u krugu stisnuti jedno uz drugo. Jedno dijete – maca, brojalicom određeno, trči oko njih i u ruci nosi, najčešće, maramu sa svezanim čvorom – *gukom* na kraju. Djeca pjevaju: *Trči maca oko tebe. Pazi da te ne ogrebe. Čuvaj mio rep. Nemoj biti slep. Ako budeš slep, otpašće ti rep!* Maca maramu treba ostaviti iza leđa kod onoga koga izabere. Može je ostaviti tijekom pjesme ili kad se pjesma završi. Poanta je da onaj kod koga je marama ostavljena to primijeti – bilo tijekom pjesme bilo kad završi. Tada ustaje, uzima maramu i juri macu oko kola. Cilj je zauzeti to prazno mjesto u krugu. Onaj koji ostane bez mjesta je idući, ili opet, maca. Pobjednika nema, *sigra* se dok ne dosadi. *Sigra* je iz četrdesetih godina a održana do kraja XX. stoljeća. I danas je poznata no rijetko igrana.

Kapaca u šamcu

*Šamac*¹³ predstavlja rijeku u kojoj je *kapac*¹⁴. *Kapac* hvata ostalu djecu koja pretrčavaju preko *šamca*. Onog kojeg uhvati je sljedeći *kapac*. *Sigra* je opstala do kraja XX. stoljeća.

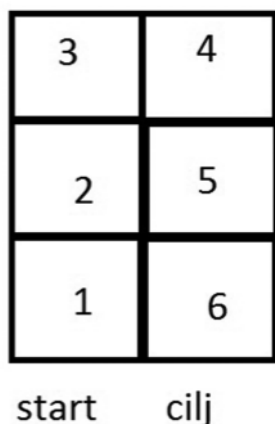
¹³ Jarak.

¹⁴ Prema narodnom vjerovanju, čudovište koje živi u vodi.

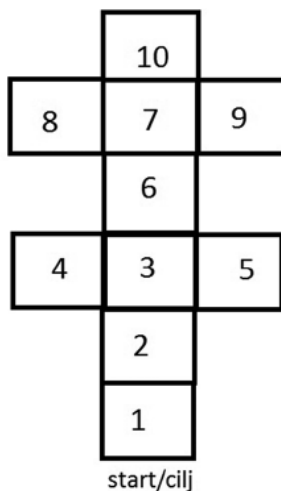
Kapušinaca

Sigra kapušinaca je spomenuta u dvije različite verzije. Prva verzija je novijeg datuma, iz četrdesetih godina, dok je drugu verziju potvrdila samo Marija Turkalj i odnosi se na tridesete godine XX. stoljeća.

Kapušinaca, to je lopta, i onda ja bacam, a tamo nji budu pet – šest i koga ja zgodim sotom loptom, ta mora doć da bi bacala, a ja se vratim unu grupu. Onda ona gađa. Nema prostor, eto loptama gađaš. One ne stoju mirno, one iđu tamo-vamo, moru se pomerat da je ne udariš. Pet – šest metara su one dalje. Svi onako u grupe. Pomeru se malo, skaču malo vamo, malo tamo. Krpena lopta mala, u šaku može stat. (Marija Kovač)

Crtež 1. Škola 1.
Izradila: Sonja Periškić.

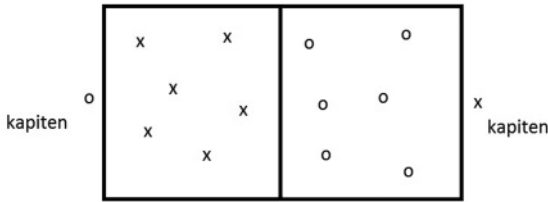

Crtež 2. Škola 2.
Izradila: Sonja Periškić.

Kapušinaca, to se krpena lopta se napravi. Lati se letva malo širja. Jedna cura baca loptu rukom, a druga letvom čeka i odbaci ju, mora pogoditi loptu. Ko bejzbol. Jedna cura bude na 2 – 3 m, ako pogodi, onda na 5. Ako izgubi, onda ova njoj drži, tako otprilike. Koračale su, kaže moja mama. Tako nađu neku letvu. To već veće su bile cure. Tako ko šaka lopta. (Marija Turkalj)

Škule

Na crtežu 1 i 2 prikazane su varijante terena za *sigru škule*, danas poznatiju kao *školica*. *Sigra* je potvrđena i u kasnim tridesetim godinama XX. stoljeća. Djeca su ga crtala po betonu crijepom ili po zemlji štapićem. Osim terena za *sigru* je potreban komadić crijepa, kamenčić ili dno staklene flaše koje bi se o kamen obradilo. Cilj *sigre* je na jednoj nozi skakutajući gurati crijep nogom od najmanjeg broja do najvećeg i ponovno ka najmanjem. Do kojeg broja bi *škula* vodila, ovisilo je o dogovoru. Dje-

Crtež 3. Teren za igru *Između četiri vatre*.
Izradila: Sonja Periškić

Između četiri vatre

Na crtežu 3 prikazan je teren za igru *Između četiri vatre*. Ova igra je danas poznata pod nazivom *graničar*. Postoje dvije suparničke ekipe – x i o. Svaka ekipa ima svoga kapitena. Za igru je potrebna lopta. Brojalicom se određuje koja ekipa ima loptu. Kapiteni gađaju suparničke igrače. Ukoliko ih pogodi, ispadaju iz igre. No, igrači mogu hvatati loptu i tada stječu pravo gađati suparničku ekipu ili loptu prebaciti svome kapitenu. Cilj igre je izbaciti sve igrače. Kada su svi igrači pogodeni, netko od njih odlazi na mjesto kapitena, a kapiten ulazi u teren. Da bi ekipa pobijedila, i kapiten suparničke ekipe mora biti pogodan.

Lopta u ropil/ Neka bije

Za igru je potrebna lopta koja je manja, koja se može uhvatiti šakom te jedna rupa u zemlji – *ropa*. Ta *ropa* je veličine da lopta može stati u nju. Svako dijete, osim jednog odabranog brojalicom ili dogovorom, odabire boju koja će biti. Tu boju svako dijete šapuće djetetu koje je brojalicom ili dogovorom određeno da ima tu ulogu. Svi stoje oko *rope* spremni, a dijete koje zna sve boje, govori: (*Neka*) *Bije, bije (boja)*! Ono dijete čija je boja odabrana uzima loptu, dok ostali bježe, i treba nekoga od njih pogoditi loptom. Onaj koga lopta pogodi, sada ima ulogu onoga koji će odabrati tko će biti. Igra je iz četrdesetih godina, a održana do kraja XX. stoljeća.

Pušaka

Sigru pušaka opisala je jedino Marija Ivakić iz pedesetih godina XX. stoljeća: *Pa znaš šta smo u šamcu? Pravili smo, kad pada kiša, puške. Znaš kako, u šamcu bilo vode, svaka kuća imala šamac, onda bude blata pa to misimo. Misimo da se to dobro ulegne, to blato. Ženske i muški, svi, nema! Onda ko bolje može. Onda napravimo tako kuglu blata, i tu kuglu potapušamo, ko kolačiće, i napola napravimo ropu, tiskamo, ko ono kad zemljom radu, glinom. I onda ju metnemo na dlan. Onda metnemo na tvrdo, bacimo, puknemo da ta rupa otiđe na dol, to tako pukne. Onda čija bolje pukne taj je pobjednik. Pa onda ju opet umisimo. Pokvasimo, znaš, da ne bude pritvrda, ne smije bit. Onda ju malo pokvasimo i opet nanovo. Al ne praviš sam jednu, napraviš više. Koja*

veća ta bolje pukne, koja manja, moraš bit stručnjak i znat kakoš ju napravit. Eto, to je sigranje.

Svatova

Svatova je sagra uloga potvrđena od tridesetih godina 20. stoljeća. Svako dijete je dobilo neku ulogu. Svatova se sigralo i na sokaku i na čardaku i u šupi: Pa eto, mlada koja bude, dogovorimo se. Pa dovedemo đuvegiju. Pa pivaš. Pa kad će bit svatova, onda i muški dođu s nama se sigrat. (Marija Turkalj); Onda nediljom se sigramo svatova. Znam da mi mama lipu maramu dala da nosim na ruke, to je kao poklon bio za svatove. Ko je šta dono, eto. (Marija Bešlin)

Na terenu je potvrđeno i postojanje *sigre šare pišare* četrdesetih godina XX. stoljeća no nitko od kazivača se ne sjeća pravila i detalja ove *sigre*. Jedino poznato je da se teren iscrtavao na zemlji na velikoj površini u vidu puževe kućice promjera približno 2 m.

Sigre na snijegu i ledu

Zime su do prije dvadesetak godina bile, kako kažu, „prave“ zime. Snijega je bilo puno, do 2 m po tri mjeseca. Kako tijekom ljetnog vremena tako i tijekom zimskog, djeca su nalazila način za zabavu. Kao i sva djeca sredinom XX. stoljeća, pa do samog kraja XX. stoljeća, djeca u Monoštoru su se grudala, *šklijali* se po ledu na *sokaku* ili na Dunavcu tako što bi se zatrčali, a onda *ukočili* noge. Gdje je bilo *šamceva* na ulici ili na Dunavcu gdje je bio nasip, spuštali bi se na sanjkama – *sonama*, velikoj vreći – *džaku* koji je napunjen slamom, drvenim klompama – *cokulama* ili bi jednostavno sjeli na svoju jaknu. *Sone* su djeci pravili roditelji od drveta, od dasaka i letvi.

Onda vukli smo jedno drugo. Onda su seljaci išli u drva, pa su nosili fatove, al na sona. Onda smo mi imali svoje male sone i onda kad neko od nji naiđe, pitamo: „Slobodno se pripinjat?“. A on kaže da je slobodno. Pa nas vuče tako. (Petar Pašić)

*Take su bile zime da sniga napada da priko puta nisi vidio. Onda su dica pravila strkališće (Petar Pašić). Strkališće/šklijanku djeca su sama pravila tako što su skupljala snijeg na jedno mjesto i pravili umjetno brdo: *Bilo je koliko su visoke sobe u ono vrijeme, toliko je bilo visoko strkališće. Onda smo napravili stepenice, pa se popneš na njega. Sidneš na sone i...* (Adam Pašić)*

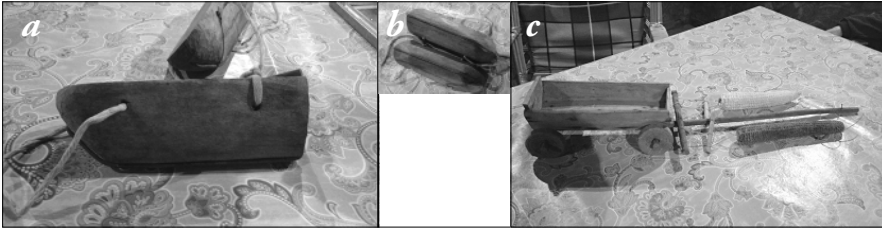
Visoko, o to je bio posov veliki. Morali smo gurat sniga. Ubijemo se. A to moralo bit visko ko stolica, tako štogot. A onda na niže. Onda stanemo gore i u klompa. Joj koliko sam klompa dadi nalupala. Onda se to zdravo smrzne, onda na dadine klompe, il sidnem, pa spadnem pa udari pa pukne klompa. Pa dobijem batina. (Marija Ivakić)

Djeca su ulagala trud i za „izgradnju“ *strkališća*, ali i za njegovo održavanje pa bi ga predvečer polijevali vodom kako bi ujutro bio ponovno spreman za nove dječje avanture:

Onda smo sniga na rpu i onda vode po tom da se zaledi priko noći. Imali smo cokule i na njima bilo prilipito drota ili ekseraca tako da si se mogo prošklijat, ko klizaljke na ledu. (Marija Kovač)

Marin Bolugovac sjeća se kako su ljudi čistili snijeg, pravili staze, a kako je snijega bilo puno, staze su se činile kao ... *lavirinti jer sa strane nisi vidio*. Kao dijete s prijateljima se *sigro vije* po tim stazama.

Dakle, klizaljke tzv. *korčule* su bile improvizirane. Napravljene od drvenih klompi – *cokula* na koje su dolje prilijepili dvije žice – *drota* ili nekoliko ekseraca. Drugu varijantu *korčula*, stariju varijantu (Slika 1 a, b i c), te *sigru hokeja* iz pedesetih godina XX. stoljeća, koju su *sigrali* samo dječaci, opisuje Petar Pašić:

Slika 1 a, b i c: Korčule pedesetih godina XX. stoljeća. Vlasništvo Petra Pašića. Snimila Sonja Periškić, travanj 2015.

Hokeja smo se sigrali, al to smo već bili malo momci. Zimi se sigralo hokeja, išlo se na stari Dunav. U korčula. Imali smo onu palicu hokeja, to smo u šumi napravili. I imali smo štap s kojim smo se odgurnjivali, to smo zvali cuca. Sad dicit ne triba štap, a nama je tribo, ako bi bez cuce, onda bi iskrenio nogu. Znači tribala nam je i cuca i taj štap. Cuca je štap di je ekserac. Taj je ekserac za led uvatiš da bi gurnio se. A to je bila već modernija korčula jel bila je prvo sa dva, na dasku i dva drota, žica, pocinkovana žica koja ne rđa. Isto ko što se danas igra hokej, na dva gola i na meč. Tako se zvalo takmičenje, na meč. Tu sam ja imo već i desetak godina. I bilo je često grutanja.

Sigre u vodi

Tijekom ljeta, kada bi sve svoje obveze obavili, djeca bi išla na kupanje na Dunavac, na Jamu, na Planu, na Brzu, gdje im je bilo bliže. Također, kupati bi se mogla i dok bi obavljala dužnosti, kao što je u prvom dijelu rada navedeno, dok bi čuvali guske ili dok bi djevojčice prale i bijelile platno. Kako kažu, na plaži, van vode su bili kratko. U to vrijeme bi se sunčali, razgovarali, pjevali ili pravili kule od pijeska ili zemlje. A u vodi, osim što su plivali, *sigrali* su se i kako Marija Ivakić kaže ludirali: (...) *Kako se ta sigra zvala? Držu dvi druge ruke, a ti roniš pa izadeš. Roniš ispod njevi ruka. Onda se uvatiš, sve tri u kolo pa skaćemo. Ludiramo se, prskamo.* Dječaci bi *gnjurili* djevojčice, najčešće simpatije, ali i iz prkosa. Rozalija Pašić živjela je uz sami Dunavac¹⁵:

¹⁵ Dunavac je rukavac Dunava. Taj dio sela naziva se Podunav.

Imali smo mi čamac, jal, kad smo na Dunavu. Onda ja i brat (bratić, op.a.) okrenemo ga naopako, na po Dunava ga dotiramo i okrenemo naopako. Onda, on se naslonji na jedan kraj, a drugi se nadigne, onda ja skačem. Ko skakaonica. Onda ja pritisnem, pa on skače. Eto tako smo se igrali.

Pataka

Sigra pataka je *sigra* koju su *sigrali* i djevojčice i dječaci. Ova *sigra* je zapravo *sigra vije*, ali u vodi. Dakle, plivajući i roneći, jedan juri druge. Koga uhvati, idući je koji juri. *Sigra* je poznata i danas, a kazivači ju vezuju za četrdesete i pedesete godine XX. stoljeća.

Kapaca

Sigra kapaca (u vodi) je također varijanta *vije*, iz četrdesetih i pedesetih godina XX. stoljeća. U ovoj *sigri* svi hvataju jednoga – *kapca* koji je okružen drugim igračima. *Kapac* mora biti pod vodom, roniti. Tko uhvati *kapca*, preuzima njegovu ulogu. *Kapaca* su *sigrali* samo dječaci.

Kapaca se u vodi sigra. Uronimo i tražimo. Moro si uvatit kapca. Jedan je kapac i svi njega vatu. Onda koji zna dobro ronit, napravi mu se krug (okruže ga, op.a.) i onda on između, pa pobigne. Pa glediš kud idu mehurići, pa aha, tamo se kreće. Onda uroniš za njim. U vodi ga moraš uvatit. On ako izade iz kruga, pobigne, onda ponovo se vraća pa još jedan put. Tu je nas bilo po desetak i onda čekamo kud će krenit i kako ćemo ga uvatit. Tako smo mi. (Adam Pašić)

Bugera

Petar Pašić jedini opisuje *sigru bugera* dok se Eva Pašić sjeća *tih budalaština* iz pedesetih godina XX. stoljeća:

E, kad smo se kupali, pravili smo buger. E sad, ko smije napraviti buger u vodi? To plivaš priko jarka i onda skineš gaće i zaroniš. I onda moraš dupe izbacit. I onda ko ima najveću guzicu, taj je buger, to se zvalo buger.

Sigre u zatvorenom prostoru

Sigre koje ću nadalje opisati su *sigre* koje se mogu *sigrati* i na otvorenom prostoru, no sredinom XX. stoljeća djeca su ih najčešće *sigrala* u kući i to tijekom zime, kada se vani smrači. Često su tijekom zime išla s roditeljima na večernja druženja – *prela* te su se *sigrala* dok bi odrasli razgovarali, pjevali, ili žene radile ručni rad, a muškarci kartali.

Većina ovih *sigri* je poznata i danas poput Čovječe, ne ljuti se, Mlina i Domina. Čovječe, ne ljuti se su zvali *Lekanje* – *lekali su se*. Princip *sigre* za *leku* i mlin je isti kao danas, no nisu ju kupovali nego crtali, a kao figurice su koristili zrna kukuruza, grah, kokice i slično. Još jedna poznata *sigra* je *sigra Čoravi kobilu*, danas poznatija

kao Čorave bake gdje jedno od djece ima povez, najčešće maramu, na očima i pokušava uhvatiti nekoga i dodirrom otkriti tko je. Kada otkrije, *čorava kobila* je otkriveni igrač. Ovu sigru su često *sigrali* i u školskim učionicama za vrijeme odmora.

Leti, leti

Sigra Leti, leti je također sigra koja je opstala, ja sam je *sigrala* u vrtiću. Djeca su u krugu, najčešće. Kažiprst na obje ruke je u zraku, jedan pored drugoga i pomiče se gore – dolje (koliko je moguće pomaknuti kažiprst kada je šaka u mirnom položaju). Jedno od djece govori: *Leti, leti, leti (nešto/netko)!* Nešto ili netko može biti bilo što – životinja, čovjek, predmet. Poanta je brzo uočiti da li to nešto ili netko ima mogućnost letenja. Ukoliko da, prste treba podići gore, a ako ne, dolje. Onaj koji pogriješi ispada, a pobjednik je koji ostane posljednji u *sigri*.

Božićne sigre

Prema kazivanjima kazivača, postoje *sigre* koju su vezane baš za Božićno vrijeme. Jedna od njih je *sigra Ciribane* iz pedesetih godina XX. stoljeća: *Zimi se sigralo, obično na badnje večer, ciribane. Unutri, i muški i ženske* (Petar Pašić). Za sigru *ciribane* je potreban štapić koji nije okrugao nego ivičast, s više stranica na kojima su iscrtane točkice ili izbušene rupice. Broj točkica ili rupica na svakoj stranici je različit. Svako od djece bi bacalo tri puta i računali bi zbir točkica ili rupica sa stranice koja je bila okrenuta ka gore. Onaj čiji bi zbir bio najmanji, onoliko puta koliko je njegov zbir iznosio, dobio bi po leđima s maramom koja je prethodno pripremljena – marama svezana na čvor – *guku* u kojoj su bile bobice. Dvije varijante *sigre* s jabukom na Božić iz četrdesetih godina XX. stoljeća:

A jabuku eto majke kupu za Božić nam. Pa ju obisi na gredu, koncem. I onda smo vatali zubima. Ko bi uvatio tu jabuku, toga je bila jabuka, da ju može pojist. Samo jedna jabuka i zubima moraš vatat. Nas četiri, pet, i komšinice. I sad, ko uvati. (Marija Kovač);

Znaš šta smo mi? Ja i moj Ferika, mali on bio. Dobiješ (za Božić, op.a.) jabuku, dvi. I onda je bila gredica u sobi. Pa zaveže na konac jabuku, a na stolac orase. I onda intamo tu jabuku, pa ko će više ora porušit. Sigrali se. (Rozalija Prišing).

Marija Kaplar jedina pamti Božićnu *sigru Zvonaca* iz pedesetih godina XX. stoljeća:

Zvonaca se sigrali. Uju jašili. Noso nas uja na leđi, po slami. Pa koga uvati, nakljuka ga slamom. Neko uju jaši i viju nas ostale. Jaši onaj koji se prvi utrpa. Mi smo bili mali, a uja je bio momak. U ruvo nam natrpa slamu. I onda opet, minju se. Sićam se onog što je bilo kod nas.

Uskršnja sigra s jajima

Sigra koja je vezana za Uskršnje doba iz pedesetih godina XX. stoljeća je *sigra s jajima*. Nisu se *tucali jajima*, nego se natjecali tko će prije *pognječit jajce kuvano*. *Ali kad se okrene na špic, jel ga ne mož lako. I onda ko je vešt, malo ga zna iskrivit i onda ga lakše polupa.* (Adam Pašić)

Sigračke

Kao ni drugih materijalnih stvari, djeca sredinom XX. stoljeća u Monoštoru nisu imala ni puno *sigračaka*, a *sigračke* koje su imala, bile su proizvod vlastite kreativnosti. Djeca su sama sebi pravila *sigračke* od materijala koji im je bio dostupan: *Znale smo napraviti od ničega da bude štogot!* (Kata Šuvak). Tijekom istraživanja, slušajući o ovim *sigračkama* i upoređujući s današnjim svijetom igračaka, s igračkama koje se ne mogu prebrojiti, uvjerila sam se u ono što su kazivači govorili: oni nisu imali ništa, ali su bili jako zadovoljni. Današnje dijete ima toliko igračaka da mu svaka dosadi za kratko vrijeme, cijene igračaka su visoke, a djetetova kreativnost se pri tom ne razvija kao što bi mogla. Navest ću *sigračke* prikupljene istraživanjem, njihov je broj malen, no one su dale puno sreće i radosti mojim kazivačima.

Lutke

Lutke – *bebe* su djevojčice radile najčešće same, ili bi im pomogla mama, *stara* ili starija sestra. Lutke su pravljene od krpica, kukurušnjaka i kasnije i od kuhinjske varnjače. Za lutke od krpica skupljale su stare i nepotrebne tkanine – *krpice*. Tijelo je cijelo ispunjeno krpicama. Dijelove tijela bi punile krpicama te ih koncem spajale ili vezale konac tako da razdvoje dijelove tijela. Lice bi im iscrtale. Na *varnjaču* bi namotala tkanine koje bi bilo tijelo, a na dio s kojim se miješa bi iscrtale lice i stavile maramu. Također, uzele bi mali komad drveta i nožem oblikovale glavu i vrat. Od *kukurušnjaka* (stabljike kukuruza, op. a.) su se pravile manje lutke, samo bi im ruke stavile, također od *kukurušnjaka*. Pravile su i od cijelog ploda kukuruza:

Pa bebe, recimo, nismo imali. Pravili smo bebe od kukuruza, pa od krpica. Cili kukuruz uzmeš, kad kukuruz ima onaj ko kosu, svilu onu. Onda probušiš prut kao ruke i onda to sprimaš. A od krpe, napravimo kompletno kostur i to da se ta ruka može micati, pa na glavu od vate ili vune napravimo, šijemo kosu, na krpicu se nacrtla lice i onda šijemo odeću tim lutkama. (Marija Kaplar)

Često su se s lutkama *sigrale*, osim na ulici, po praznim ili starim ambarima – *čardacima* ili šupama. Tamo bi djevojčice raširile *guber*¹⁶ i šile lutkama odeću i plahte za krevete od kutija, koje su također same radile. *Sigrale* bi se *sigre* uloga – mame i kćerke i slično. *Sve to naše sigranje mi je nekako edukacija za naredni život.* (Marija Kaplar)

¹⁶ *Guber* je *tranjarica* tkana od vune. S *guberom* su se najčešće konji pokrivali.

Lopte

Lopte se također nisu kupovale, nego su ih radile majke i bake najčešće. Marija Kaplar sjeća se da su se poslije Drugoga svjetskog rata kupovale lopte: *Pa ja ne znam kad su došle gumene lopte, al poslije rata je već bilo, i to različiti boja i dezena i veličina, dok Marija Ivakić, prisjećajući se djetinjstva svog mlađeg brata (pedesetih godina XX. stoljeća), navodi da je samo jedan dječak imao gumenu loptu. Lopte su pravljene od krpa – krpenjače. Uvitana krpenjača je lopta od krpe koja je još obmotana predom – debelim koncem ili koncem od konoplje: To je bilo uvitano ko na globusu meridijani i podnevcu i iglom zatežeš da bude tvrdo. To nije zno svako (Adam Pašić). Krpenjače su mogle biti punjene i piljevinom:*

Pa ni bilo lopti. Stara mi pravila. Reko, stara, ajte mi napravite loptu. A ona od krpe. Pa kad si bio siroma. Od ti stari dunja. Onda ona tako napravi, znaš, i metne puno piljevine. Pa ju onda nikako umota, pa kontra, pa ju veže koncem, ko klupko. A to teško, tvrdo. Pa kad sotom duneš kokagod u glavu, moraš se dobro češat, bude modrica. Ni bilo gumeno, samo ritko ko, al to kad sam već ja bila odrasla. (Marija Ivakić)

Slika 2. Kola s konjima iz pedesetih godina XX. stoljeća u vlasništvu Petra Pašića. Snimila Sonja Periškić, travanj 2015.

Lopta se izrađivala i od kravlje dlake:

To ritko ko zna. To kad se krava češlja, krava i konji su se morali timarit, al konjska dlaka se ni lipila tako. Nego kravka dlaka se lipila i kad se timari onda se ona kvasila i tako gnječila. Ostaviš da se suši i ona ostane tako sasvim dobra, čvrsta. Dlaka i voda. Neki su umatali u krpu, a to neki nisu pa se raspadne poslije šutovanja. (Adam Pašić)

I još jedna zanimljivost o loptama – lopte su također pravili od svinjskog mjehura. Prilikom svinjokolje, mjehur se odsiječe te valja kako bi se rastegnuo. Zatim se

napuše pomoću trske i umota u krpu. S ovom loptom su pazili kuda hodaju jer se lako može probušiti.

Košticani

Dječaci su se najviše voljeli igrati „konjima“:

A košticani su bili od crkniti konja. Di su oni zakapani, tu di je sad ova Jama, kod kapele, tu je bilo konjsko groblje. Mi smo onda išli i kopali. I kad nađemo kost od konja, a to je ta kost što je od kopita pa do zglavka, jel on ima tu zglavak, onda ide ova kost prema kolinu. E to je bio, tako je izgledo. Po dubini, jel je tu bio taj zglavak, on je tu bio udubljen, a to je bio ko vrat – e tu smo vezali ogrline. Onda vamo smo vezali da ga možeš vuć, konopac. Tako smo okolo vezali i tu latimo između toga na sredinu provučemo, dole bude svezan, tu okolo svezan i tu provučem od dole prema gore. I onda tu je on slobodan i za to smo ga vukli. To je konj bio kao. A onda smo pravili amove. Pošto je ovo širje (na toj kosti, op. a.) onda smo pravili da je am tu bio navučen i onda se za to kola vezalo, ko štrange za kola. Ko amovi pa da vuče kola. A od papka od svinje, taki mali kad je bio, to nam je bilo ždribe. (Adam Pašić)

Kao konji služili su im i *kočenji*¹⁷ (Slika 2.). Svezali bi za njih uže i vukli ih. Isto tako, i običan štap bi imao ulogu konja, te bi zajašili štap: *Muški su konja jašili, štap. Najviše su se to sigrali. Pa onda jašu i viču: Cura, pucko, mala, beba!* (Marija Turkalj). Također, konje, ali i bikove, pravili su od krastavaca, velikih krastavaca (koji, inače, danas imaju naziv *bikovi*, možda upravo radi toga što su služili kao *sigračka* bik). Zabili bi im štapiće kao noge i rogove, no njih nisu mogli vezati i vući jer bi se izlomili.

Kočakeva

Dječaci su, a ponekad i djevojčice, od *kočenja* pravili svinjac – *kočak*. Slagali bi *kočenj* na *kočenj*, poprijeko (dva po dva, paralelno). *Svinji* bi bili izlomljen *kočenj*, kamenje i sl. „Hranili“ su ih zrnom kukuruza.

Štule

Štule (Slika 3.) su izrađene od drveta, najčešće ih je stariji muškarac u kući izradio. Bilo je manjih i većih, ovisno o dobi djeteta. Na njima bi hodali, utrkivali se i slično.

Gusle

Gusle su djeca sebi pravila od *kukuruznjaka*, *sigrali* su se svirača:

Slika 3. Štule iz pedesetih godina XX. stoljeća u vlasništvu Petra Pašića. Snimila Sonja Periškić, travanj 2015.

¹⁷ Oklasak – drvenasta sredina kukuruznog klipa.

Od kukurušnjaka smo obično pravili gusle. Pa smo svirali. Znaš kako kukurušnjak ima, jel, ima tako izbočina, a malo je udubit. Onda smo tu di je udubit malo zasikli nožem i tu zavukli dva tanka, to su bile žice, a od dole je stojo kukurušnjak. I sviralo je to na neki način. (Adam Pašić)

Cubanka (Ljuljaška)

Cubanka je obično bila u dvorištu kuće. Izradio ju je najčešće otac ili *stari*. Potrebna je jedna čvrsta daska i dva užeta. *Štrangom* bi se daska pričvrstila te bi se okočila na dud. Ljuljanje se kaže *cubanje*.

Jednostavan život, jednostavne *sigračke*, a najjednostavnija od svih, a opet traži spretnost i pruža zadovoljstvo, jest obično ptičje perje u koje su puhali u zraku. Cilj je da perje što duže bude u zraku.

Brojalice

Najčešće su se brojalice koristile prije početka neke *sigre* kako bi se podijelile uloge. No, brojalica i sama po sebi može biti *sigra*. Jedno od djece ili sva djeca pjevaju/izgovaraju brojalicu, a jedno od njih po taktu upire prstom u jedno po jedno dijete. Djeca su najčešće u krugu. Na kome prst bude prilikom završetka brojalice, ispada. To se ponavlja do posljednjeg igrača. Prilikom istraživanja, prikupila sam sljedeće brojalice kojih se sjećaju kazivači:

1. *Ecim, pecim, pec. Ti si mali zec, a ja mala veverica. Ecim, pecim, pec! I u šumi zec. I u šumi zečica, evo tebi petica!*
2. *Pliva patka priko Save. Nosi pismo na vr' glave. U tom pismu piše: ne volim te više!*
3. *En den dinus, sou raka tinus. Sou raka, tika taka, en den duc!*
4. *En ten tini. Sava raka tini. Sava raka, tika taka. Bijam bajam bus, ko ispadne, taj je trus!*
5. *En den dore, duboko je more. Kiselica kisi, kobasica visi. A ti zini pa otkini!*
6. *Teče voda studenica priko ravni livadica. Marin vodu priskoćio, malu Martu poljubijo!*
7. *Ti si mačka, ja sam miš. Već bižimo, ti loviš!*

Dječje pjesme

Rijetki su kazivači koji se sjećaju pjesama i pjesmica koje su pjevali ili recitirali kao djeca. Svi su neke znali, bilo da su učili u školi ili doma, ali su zaboravili. Adam Pašić prisjetio se pjesmice o gljivi koju ga je naučila mama, te kaže da je pjesmica ujedno i pitalice:

*Siromašni goljac stoji na sred polja.
Kao straža neka, prolaznike čeka.
Stoji golja celoga danka,
Sve na jednoj nozi, i to bez opanka.
Kada neko prođe, on šešir ne skida.
Jel on nema oči ni očnjega vida.*

Marija Kaplar je prije desetak godina za potrebe dječjeg folklora, prikupila od starijih žena dječje pjesme prema njihovom sjećanju. Pjesma *Sunce* i pjesma *Šokica sam vesela* su pjesme novijeg datuma, iz pedesetih godina XX. stoljeća, dok su pjesma *Vrapčiću, vrapčiću, Cizme moje na bore* i *Cigančica* pjesme, po riječima Marije Kaplar, još iz doba djetinjstva njene mame, iz tridesetih godina XX. stoljeća, ako ne i ranije. Pjesme su se pjevale, no ne posjedujem notne zapise, stoga prilažem samo tekstove pjesama:

Sunce

*Da mi je biti sunce, sunce.
O, šta sve ne bi, šta sve ne bi dao.
Ja bih i noću sjao.
Da mi je biti cvjetak, cvjetak.
Da mi je biti cvjetak u travi
Što se žuti, što se plavi.
Da mi je biti more, more.
Da mi je biti njegova dubina,
Nosio bih ljubav svima.
Šokica sam
Šokica sam vesela, suknja mi je malena,
A pregača puna šara, to mi dala mama. (2x)
Mi voljimo pivati i voljimo igrati.
Zapivajmo, zaigrajmo, kolo naokolo. (2x)
Vrapčiću, vrapčiću
Vrapčiću, vrapčiću, tiću maleniću,
Reci mi vrapčiću kako siješ mak?
Tik – tak, sijem mak (2x; na tik – tak 2 pljeska rukama)
Vrapčiću, vrapčiću, tiću maleniću,
Reci mi vrapčiću kako raste mak?
Tik – tak, raste mak. (2x; pljesak)
Vrapčiću, vrapčiću, tiću maleniću,
Reci mi vrapčiću, kako bereš mak?
Tik – tak, berem mak. (2x; pljesak)
Vrapčiću, vrapčiću, tiću maleniću,
Reci mi vrapčiću, kako jideš mak?
Tik – tak, jidem mak. (2x, pljesak)*

Čizme moje na bore
Čizme moje na bore, za mnom cure govore.
Evo mog dragana kog sam voljila uvik ja. (2x)
Čizme moje škripuću, za mnom cure šapuću.
Evo mog dragana kog sam voljila uvik ja. (2x)
Čizme moje sijaju, za mnom cure gledaju.
Evo mog dragana kog sam voljila uvik ja. (2x)

*Cigančica*¹⁸

Kad se cigan zaželi pečenih krompira, (4 koraka u desnu stranu)
On pošalje ciganku u selo do svira. (4 koraka u lijevu stranu)
Grmi, siva, vrime se minja, (1 korak desno, 1 korak lijevo)
A ciganke varošanke još iz sela nema.

(skupljanje kola unutra, te raširivanje van)

Kad se cigan zaželi pečene pogače,
On pošalje ciganku u selo da plače.
Grmi, siva, vrime se minja,
A ciganke varošanke još iz sela nema.
Kad se cigan zaželi pečeni kolača,
On pošalje ciganku u selo da vraća.
Grmi, siva, vrime se minja,
A ciganke varošanke još iz sela nema.
Kad se cigan zaželi krompira i luka,
On pošalje ciganku u selo da kuka.
Grmi, siva, vrime se minja,
A ciganke varošanke još iz sela nema.

Priče za djecu

Pitala sam kazivače sjećaju li se priča, pripovijetki koje su im pričali roditelji ili bake i djedovi. Neki kazivači tvrde da im priče nikad nisu ni pričane: *Pa ko bi nam pričo?! Čuti i radi, ako ne slušaš, biće* (batina, op. a.)! (Marin Kolar), dok se drugi ne mogu sjetiti tih priča, stari su i zaboravili su: *Pa jesu nam pripovidali. Imala sam jednu tetku i starog što su nam pripovidali. Onda od dvanajst arambaša! A kad ona nama to pripovida, to je bilo štogo!* *Ali zaboravila sam kako to bilo. Dosta za stra* (Kata Šuvak). Kata Đurašin sjeća se svoga oca i priča koje im je pričao: *Tata mi bio jako dobar. Uvik nam je pričo kad dođe zima, pripovičke stare kod one zidane peći posidamo i on nam priča. To je bilo jako interesantno.* Iako se Kata ne sjeća naziva tih priča, sjeća se radnje dviju priča:

¹⁸ Uz pjesmu *Cigančica* se i plesalo (*igralo*) u kolu te je u prvoj strofi dodan opis plesnih koraka i ponavljanje refrena što se primjenjuje i u svakoj narednoj strofi.

Priča 1: *Bio tako jedan dečko. Roditelji mu umrli i on je osto sam. I on sad ne zna šta da radi. A najviše te stare priču su da onda ide u svit. Onda on uzme neku torbu, malo metne sebe kruva, nešto ko ranac, ruksak su to zvali prije. Metne nešto njemu unutra i on je otišo u svit. Nema roditelje, tetke, bake, strine imu svoje... i on je krenio. I on tako je prolazio, ni onda bilo ni drumu ni puta, udario priko pa sad di stigne. I išo je priko groblja. On je tako došo do jednog groba i taj grob je bio otvoren. Kad je on došo do njega, a taj grob otvoren. A došo je ko već pridveče. I on sade se razmišlja – sad noćom da putuje ne znam kud, najbolje će se i on zavuču tude unutra pa dok ne svane, a kad svane, onda će on produžiti dalje. Kad se zavuko unutra, ja ne znam je l' je on ositio da ima nekoga unutra, ili je taj ko duh izašo... i otišo da je to bilo prazno. I on je eto unutra unišo. Kad idu jedni, napili se, tako stariji ljudi, tu di je taj saranit, i kad su vidli da je otvoren, a oni onda: Aaaa sad ćemo se mi tebe osvetit. Kako si onda to tako, to ovako... Otac je i to reko, ja sam zaboravila sad, šta je taj njima uradio. I oni su se ko tili njemu osvetit. A on kad je krenio, taj dečko, u svit, onda je imo nekog rođaka i taj rođak mu je do tri groša, to su bili novci onda. I dali su mu tri groša, možda ćeš negdi morat popiti neku vodu ili možda prenoćit pa ćeš morat platit... i tako to sve. I onda kad su oni došli spram tog groba, i to kazali: E sad ćemo se mi tebe osvetit, a on ništa, već iz groba kaže: Evo vam, ljudi, jedan groš sam nemojte mrtvo telo dirati. A oni su se uplašili kako taj znade divanit, a oni biž kud koji. I taj kad je opet i dalje još ležo, ti ljudi kad su se sastali opet nakon kratkog vrimenta,, ta tri što su tili napast, a oni kažu: Pa to je nemoguće, ajdemo mi još jedanput probat da mi vidimo je l' to stvarno tako. Oni su ošli opet do groba i bilo je otvoreno i opet su kazali: E pa sad ćemo mi viditi je l' mrtvo telo može divaniti. A on iznutri opet: Ljudi, evo vam dva groša sam nemojte mrtvo telo dirat. On baci njima i dva groša sam da ga ostavu na miru. A oni se još više uplašu. Pa to stvarno jeste, i opet biž koji kud. I kad su se opet tako sastali, sreli, kaže pa to nemoguće, ajmo mi još jedanput probat. Tako da je on i treći groš bacio napolje i kaže: Evo vam, ljudi, i tri groša sam nemojte mrtvo telo dirat. Tako da je on i treći groš... Oni su se uplašili i utom je već počelo i svanjivat i on izlazi iz groba i eto produžio dalje. A taj je izašo iz groba koji je tude bio da bi on imo mista, taj dečko, di prinoćit. I kad je on krenio dalje, taj što je bio u grobu, taj je krenio za njim, ali se oni ne vidu. Ovo je ko duh, on ne vidi njega. I taj dečko je tako išo kroz šumu, ide vamo, ide tamo i došo do jedne bake i ona ide i nosi jako mnogo granja pa će ložiti to priko zime, a kad je došo do te bake pa kaže: Bako, pa to je jako teško, 'dete ja ću vam pomoći, a ona mu isto nešto platila što joj je pomogo. Dala mu nešto isto tako u groševa. A to je sve namistio taj što ide za njim. Taj što ide za njim sam što ga ne vidi. I kad su oni došli, baki pomogo, baka ošla kući, i oni dođu do jedne velike čarde, to je ko kafana ali onako po starovirskom. Ima i prenočište i tako. A on dobio od te bake novaca pa sade može i prenočište platit. I kad je on tude noćio, a taj isto za njim unutra, sam što se ne vidi. Taj duh. I sad ide bubanj ulicom, prija su tako išli na čošak bubnjevi udaru, vesti da se*

kažu. A on izišo napolje i pita, sluša šta sad taj oće kazati. Kaže ima jedan car koji ima jednu ćerku i nju su oteli. I ko ju može spasiti, on će dati tolike pare i daće mu i tu kuću, carstvo i daće mu ćerku za ženu. A on se misli: Ala bi to njemu dobro došlo. I kad padne noć... kod neke pećine, tamo su mu ćerku odneli i do te pećine ne mož doći, samo neku reč znati moraš kazat da se ta pećina otvori. Taj duh je zno i tu reč i kad je došo natrag u tu zgradu da spava taj mladić, taj došo do njega i pritvorio se ko čovek i njemu kaže: Slušaj, riskiraj i idi tamo i kaži tu reč, ta će vrata otvoriti i ti ćeš moći ući unutra i tamo ima jedan kralj koji sidi i tamo je njegov a i kćer, i ti samo kaži im njegovu želju, šta taj kralj misli, a tu i tu želju, a ne znam ti kazat eto kaka je reč bila da kaže tom kralju. Ali u po noći mora kreniti iz te kafane. I on je krenio u po noći iz te kafane i kaže kako je on krenio a neko njega šiba od nazad. To je sve sile neke. A on je jurio, trčo, da ga taj ne stigne, da ga ne šiba toliko. Kad je došo do te pećine, on je reko tu reč i da se otvori ovo, a on kad je kazo, to se otvorilo i on unišo i to se oma za njim zatvorilo da taj nije mogo dalje ga bičovati i it za njim. Kad je unišo unutra, on vidi jedan kralj, kruna na glavi, to je bogatstvo oko njega. I onaj je kazo šta želji, a on kazo je tu reč koju taj kralj traži. Kaže kralj: Ovo još niko nije pogodio, samo ti. I opet se vraća natrag i opet tu reč kaže da se otvori i on izade napolje. Tako da je on tako triput moro it, tri reči kazat i onda je napokon dobio i ćerku. I to bogatstvo. i zlata ne znam koliko u džaku, i sve. I kad je bilo, kad je sve to zadobijo, i pravili mu ko svadbu, onda je kad je sio za stol, i ta kraljica kraj njega, on se samo, taj mladi, čudio – otkal to njemu sve došlo, da on do toga mogo sve doći. Onda je došo i taj što je kadgod u grobu bio koji mu je to pomago: Ti si mene pomago, jel bi mene oni rastrgli, a ja sam tebe sade pomogo da ti dođeš do tog bogatstva. A svaki put on se vraćo na tu čardu spavati, noćom da ga niko ne vidi, a kad se vraćo, opet ga ovaj bičovo. A kad su došli kralju kazat sutradan da je taj mladić koji se prijavio da će to probati, da je pogodio tu reč, a on se pito kako je mogo on do toga doći. A sutra kaže kralj naglas, ali to niko ne čuje jel on je zatvoren u kraljevstvu, a ovaj ko duh, njega on ne vidi i on opet znade šta je taj kralj reko tako da je opet tom dečku prino šta da kaže sutra. Tako da je on zno te sve tri reči. Sve tri noći. A kad je moj tata to pričo, mi smo svi tako zinili i trepnit ne možemo jel to nama bilo štogoda.

Priča 2: Tako je bila jedna žena i imala je dvi ćerke. A jedna ćerka je bila dosta starija, a jedna je bila... Velika razlika je bila, deset – dvanajst godina, ova je baš mala bila. I ovaj, prija se to išlo na divan, jedna žena osposobi jednu sobu, i eto opet koji dinar dobije. Tako su te divojke išle na divan. I došla je neka bolest... I ti divojaka momci, sad ne znam jesu dolazili drugi, ali ti jesu, al ja mislim da samo njihovi momci. Koliko, deset – dvanajst, divojaka, deset – dvanajst momaka. I tako one ručni rad radu, malo divanu se i eto svaka svoje otprati kući i eto onda do sutra il priksutra. I došla je neka bolest, to je sam tako priča, ne bi rekla da je tako u stvarnosti, došla je neka bolest da su ti momci svi umrli. Neka kuga je došla. I oni svi dvanajst umru. I one cure sve

u žalosti. Iđu na divan, radu račni rad i eto potištene, žalosne i sve. A jedna je imala tu sestru, što kažem, mlađu. Dosta od nje mlađu. A i mame su znale da su njevi momci pomrli i sve. I ona je zdravo željila da nju sestra povede na divan, ta mala. Pa ti mene eto povedi pa povedi. A mama kaže: Pa zašto ju ne povedeš kad bi toliko išla? Neće ona tamo bit dosadna. I njoj ćemo dat igle pa da tamo vrti, jedno klupko vune i eto nek vrti. A one, cure, kad su posli išle, kad su momci poumirali, one su tako eto divanile: Joj Bože, pa ne marimo, pa ma mrtvi potkovani bili, samo da dođu. Momci njevi. Eto zdravo su ji željile. Pa onda drugo veče: Samo da potkovani ma dođu, eto samo da ji vidimo, jal... Kad je ta sestra tu njenu malu sestru povela, a tamo kad jedanput ide: Duć! Duć! Dućka nešto. Kako one ručni rad radu, idu... Kad ono, njevi momci. Oni nje poznali. I oni su zdravo ko u neki bakandža, klompa, tako se prija išlo, u klompa, cokula. I kad su oni došli, a ovima curama drago: Joj momci nam došli! One vesele, smiju se. Raspoložene sve. Kad ovaj, ta curica sa sestrom što je došla, kako je tako plela, tako njezino klupko padne dole i ona se sagnila dole i da ga traži jel kako će se sad tako vuć pa plesti. Naće ona njega. I ona vidi di oni svi imu ko konji potkove na noga. I ona se zdravo uplašila i kaže njezinoj sestri, a ko još su pleli, a momci svi divojkama ko šapću, pa štogot njim kažu, pa kaku lupu rič, a ova sestra šapće njoj: Joj, neno, tako se kazalo starijoj sestri, oni su svi potkovani, ajde ti mene brzo kući vodi. Kaže ona, pa da (ne, nikako, op. a.) ajde sam radi ručni rad. A ona je ko i plakala sam da ju kući odvede. I ona kaže ostalima: Eto moja sestra bi stalno sam da ja nju kući odvedem, ona ne bi više tude bila. Pa ja ću se vratit, kaže, tima drugama, a momci onako zdravo su se zagledali kako će ona sade it kući, ali je sestra samo navaljivala it, pa it. I ona nju uvati za ruku. Nisu one daleko bile, nju brzo odvede. Ali je nju mala sestra uvukla unutra i mami je kazala. I mama ju nije pušćala da se vrati nazad. Zaključale su i one su ćutile unutra. Kad sutradan od ti divojaka mame pitu tu ženu: Je l' tvoja cura došla kući? Pa kaže: Moja je došla. Kaže: Zamisli, moja nije. Druga pita, kaže: Ju! Pa ni moja nije. Pa ni moja, a nikad tako nisu kod te bake spavale jel nemu mista. Dobile su sam jednu sobu, nemu mista. Iće one, mame njeve, viditi di su one. Kaže, kad su one ošle, a one su bile sve rastrgnite. Samo su njim glave bile na pendžeru i ko prut u usti da se smiju. Onda je tako mene moja sestra uvik kazala kad štogoda: Al si se iskesila, ko dvanajst divojaka. Jel su one bile ko iskesite. Ali dvanajst nije, jer je ona postigla da ona nije, da je mogla otić kući, sestra ju je spasila. One su bile sve rastrgnite. Jel im nisu dale ni u grobu mira, da su oni morali doć, zato su je rastrgli. I tako da je ova jedna spašena i to više se nikad nije spominjalo, a majka je kazala da ni tu reć nikad više ne kaže da ne bi opet i taj njezin dolazio vamo. Strašna, strašna priča. Kažem, onda smo se mi jedno vrime i bojale. Bojale it kad noć, joj neću ni iti. One nisu tribale uznemiravat. Jel to je mrtvo telo, ima tu neki duh koji nje smiriva, a one nisu tile. Njima to bilo strašno da nji nema i one nisu dale mira im. Eto...

Zaključak

Sredinom XX. stoljeća u Monoštoru djeca su imala slobodno vrijeme tek nakon što bi izvršili sve obveze u kući. Svoje slobodno vrijeme provodili su vani – *na soka-ku*. Djece je bilo puno jer su obitelji bile velike. Iz nedostatka tehnologije i velikog broja igračaka, djeca su se bavljala igrajući društvene igre na ulici. Tako postoje igre samo za djevojčice, samo za dječake, ali i zajedničke igre, ljetne i zimske. Osim igara na otvorenom, postoje i igre u zatvorenom prostoru koje su se najčešće igrala u zimsko doba kada se vani smrači i u vrijeme Božića. Igračke, kojih je bilo malo, nisu se kupovale nego bi ih netko od starijih izradio, ili djeca sama, poput lutki i lopti. Dječjih pripovijedaka i pjesmica je bilo u puno manjem broju nego danas i često nisu zapisivane te je u sjećanju ostao mali broj.

Cjelokupni život djeteta se promijenio. U nekim pogledima na bolje, u nekima na gore. Svijet se razvija velikom brzinom, tehnologija napreduje, moramo živjeti u korak s vremenom. No, što se tiče slobodnog vremena djeteta, velikim dijelom bih se složila s promišljanjima mojih kazivača. Slušajući njih, sjećajući se svoga djetinjstva i svakodnevnim promatranjem današnje djece, smatram kako velika većina današnje djece ne iskorištava svoje slobodno vrijeme u potpunosti kako bi se moglo i trebalo. No, upitno je i koliko zapravo današnje dijete ima slobodnog vremena i slobodu izbora aktivnosti kojima će se baviti u slobodnom vremenu. Današnja su djeca često pod utjecajem roditeljskih želja i zahtjeva. Njihov školski dan se ne završava kada dođu iz škole, današnja djeca toliko podataka tijekom jednog školskog dana prime da im je potrebno dodatno učenje doma. Nakon toga ih čeka neki tjelesni trening ili slična organizirana aktivnost. Dijete ima premalo vremena za slobodnu igru. Današnja djeca su od najranije dobi u kontaktu s tehnologijom i s njom uče živjeti, stoga se ne trebamo čuditi zašto djeca toliko vremena provode gledajući televiziju, surfajući internetom i slikajući se za svoj *facebook* profil. Ne trebamo se čuditi, no trebamo reagirati, kao roditelji, kao pedagozi, kao ljudi. Ovaj rad ima za cilj, osim prikupljanja podataka o igrama i igračkama, ukazati današnjim roditeljima, odgojno – obrazovnim djelatnicima i samoj djeci na potrebu odgoja kroz igru: putem koje se dijete socijalizira, uči o svojoj cjelokupnoj okolini, razvija se – fizički i psihički. Također, dijete mora imati i svoje obveze i učiti se obavljanju istih tj. učiti se disciplini i odgovornosti.

Za kraj, navest ću nekoliko kazivanja koja mogu potaknuti na razmišljanje – roditelje, pedagoge, ljude, a možda i samu djecu:

Naše djetinjstvo je bilo, po mom mišljenju, zdravije. Više na vazduhu, više kretanja. Što sad ni fizičko vaspitanje neće popraviti. To je bila sigra i kroz sigru se dite razvijalo. U svakom slučaju, ta sigra nije samo sigra za sebe nego zato da bi se dite zdravo razvijalo. Sigra puno drukčije deluje nego fizičko vaspitanje. Jel čim kažeš vaspitanje, odma je to neka prisila. Zato ja mislim da su dica imala zdraviji odgoj nego sade. Jel u ditetu je danas umrtvito, dite se ne kreće. A onda si moro poradit. Žurio si da bi se mogo it sigrat. Jel si se željio signat. Tu je već bilo razvijanje mozga i svega. (Adam Pašić);

Mislím da su se onda (djeca, op. a.) bolje razvijala. Jel su svašta jili, a danas ne jidu, nego jidu te rane moderne, a onda si jio zdravo, domaće. I više su se kretala dica, bilo je sigranja, a sad sam gledu u te kompjutere i tu pokvaru sve! (Marija Kovač);

Kako da ti kažem, ja mislim da je televizija donela puno toga, ali je jako mnogo dobrog i uzela, uništila. Kao prvo, to druženje dečje. To je nama bilo jako fino, jako lipo. Mi smo uživale u tome. To je onda bila priča i jednostavno jedno lepo druženje. (Marija Kaplar);

Danas je mogućnost bolja. Vi ne možete zamisliti kako je to bilo siromaštvo, a mi zadovoljni! I veseli i sve! A vama nikad dosta! Vi imate zdravo dobro djetinjstvo, sam da ga znate iskoristit. Naše je bilo jako skromno, al smo bili jako veseli i zadovoljni. (Kata Šuvak).

Popis kazivača:

Anica Andrašev „Ćočina“, dj. Periškić „Kakaševa“, r. 1951. godine
 Marija Bešlin „Mićina“, dj. Đurašin „Iliškova“, r. 1940. godine
 Marin Bolugovac „Podra“, r. 1931. godine
 Kata Đurašin „Iliškova“, dj. Šomođvarac „Tacina“, r. 1944. godine
 Ruža Forgić „Kakadesova“, dj. Šeremešić „Škogrina“, r. 1937. godine
 Marija Ivakić „Kurjina“, dj. Vaištanac „Bebina“, r. 1945. godine
 Marija Kaplar „Kaplarka“, dj. Patarić „Patkova“, r. 1948. godine
 Marija Kolar „Čulina“, dj. Peter „Marčina“, r. 1944. godine
 Marin Kolar „Čula“, r. 1939. godine
 Marija Kovač „Kolučeva“, dj. Turkalj „Štrikina“, r. 1939. godine
 Adam Pašić „Gabra“, r. 1938. godine
 Eva Pašić „Drckova“, dj. Zetović „Agičina“, r. 1947. godine
 Petar Pašić „Drcko“, r. 1946. godine
 Rozalija Pašić „Gabrina“, dj. Prišing „Prišingova“, r. 1942. godine
 Jela Periškić „Kakaševa“, dj. Forgić „Forgićeva“, r. 1930. godine
 Marija Periškić „Fabina“, dj. Đipanov „Brdareva“, r. 1944. godine
 Kata Šuvak „Paprina“, dj. Mrvičin „Tesina“, r. 1943. godine
 Marija Turkalj „Turkaljka“, dj. Đanić „Tišljerova“, r. 1957. godine
 Manda Vinkov „Kličkova“, dj. Forgić „Forgićeva“, r. 1936. godine

Literatura i izvori:

Crnčić, Anita i Romana Pavliša. 2014. „Igre, igračke i djetinjstvo“. U: Milana Černelić (ur.). *Tradicijska baština i etnokulturni identitet podunavskih Hrvata Bunjevacu*. Zagreb: Filozofski fakultet Sveučilišta u Zagrebu, Odsjek za etnologiju i kulturnu antropologiju, FF press – Zavod za kulturu vojvođanskih Hrvata, Subotica, 349-382.

- Fiolić, Marta. 2014. „Dječja kultura u Bunjevaca – primjeri iz južne Mađarske“. U: Milana Černelić, Jadranka Grbić Jakopović, Marijeta Rajković Iveta, Tihana Rubić, Matija Dronjić, Mihovil Gotal (ur.). *Bunjevci u vremenskom i prostornom kontekstu*. Zagreb: Sveučilište u Zagrebu, Filozofski fakultet Zagreb, Odsjek za etnologiju i kulturnu antropologiju, FF press – Zavod za kulturu vojvođanskih Hrvata. Subotica, 649-663.
- Mihaljev, Jelka. 2012. *Proletilo dvanaest golubova. Predajna kultura baranjskih Hrvata*. Osijek: Grafika d.o.o.
- Šeremešić, Marija. 2007. *Tragovi sjećanja*. Subotica: Hrvatska riječ.
- http://www.emz.hr/Izlo%C5%BEbe/Pro%C5%A1le/2012/Projekt%20Svijet%20igra%C4%8Daka_5556 (pristupano: 26.6.2015.).
- http://www.emz.hr/Izlo%C5%BEbe/Pro%C5%A1le/2015/Dje%C4%8Dje%20igra%C4%8Dke%20iz%20hrvatske%20ba%C5%A1tine%20u%20Livnu_8715 (pristupano: 26.6.2015.).

Summary

How children spent their free time in Monoštor around the middle of the 20th century

The author describes how children of the Croatian sub ethnic group Šokci in Monoštor spent their free time in the period from the 30s to the 60s of the 20th century, based on the research conducted by the author in April, 2015. The author describes lots of children's games – for girls, for boys and for both, outdoor and indoor. She further describes toys, songs, counting rhymes and tales.

Key words: child, free time, play, toy, Monoštor.